

HENRIK IBSEN

EEN

POPPENHUIS

VERTALING

KARST WOULDSTRA

DE NIEUWE TONEELBIBLIOTHEEK

Personen

Torvald Helmer *advocaat*

Nora Helmer *zijn vrouw*

Rank *arts*

Kristine Linde

Nils Krogstad

Helmers drie jonge kinderen

Anne-Marie *kindermeisje bij de Helmers*

Hélène *dienstmeisje van de Helmers*

Een bezorger

De handeling speelt zich af bij de Helmers thuis.

EERSTE BEDRIJF

Een gezellig en smaakvol, zij het niet bijzonder kostbaar ingerichte zitkamer. Een deur rechts in de achterwand naar de vestibule, een deur links in de achterwand naar Helmers studeerkamer. Tussen deze beide deuren een piano. In het midden van de linkerwand een deur en verder naar voren een raam. Bij het raam een ronde tafel met een leunstoel en een kleine divan. In de zijwand rechts, iets verder naar achteren, een deur, en tegen dezelfde wand, iets verder naar voren, een tegelkachel met een paar leunstoelen en een schommelstoel. Tussen de kachel en de deur een tafeltje. Gravures aan de muren. Een etagère met porseleinen sier-voorwerpen en andere bric-à-brac, een kleine boekenkast met boeken in prachtbanden. Tapijten op de vloer; vuur in de kachel. Een winterdag.

Er wordt gebeld in de vestibule, even later hoor je dat er wordt opengedaan. Nora komt tevreden neuriënd de kamer in; zij heeft haar jas nog aan en draagt een groot aantal pakjes die ze neerlegt op de tafel rechts. Ze laat de deur naar de vestibule openstaan, en je ziet een bezorger, met een kerstboom en een mand, die hij aan het dienstmeisje geeft, dat ze heeft opengedaan.

NORA Goed verstoppen de kerstboom, Hélène. De kinderen mogen hem beslist pas vanavond zien, als hij is opgetuigd. *tegen de bezorger – haalt haar portemonnee tevoorschijn* Hoeveel – ?

DE BEZORGER Vijftig öre.

NORA Hier, een kroon. Nee, je mag de rest houden.

De bezorger bedankt en gaat weg. Nora sluit de deur. Ze blijft glimlachend staan terwijl ze haar jas uittrekt. Nora haalt een zak bitterkoekjes uit haar jaszak en stopt er een paar in haar mond; daarna loopt ze zachtjes naar de deur van haar mans studeerkamer en luistert.

NORA Ja hoor, hij is thuis. *neuriet weer, terwijl ze naar rechts loopt*

HELMER *in zijn kamer* Is dat mijn leeuwerikje dat daar kwinkeleert?

NORA *bezig enkele van de pakjes open te maken* Ja, ik ben het.

HELMER Is dat mijn eekhoortje dat daar zo druk in de weer is?

NORA Ja!

HELMER Wanneer is mijn eekhoortje thuis gekomen?

NORA Daarnet. *stopt de zak bitterkoekjes in haar zak en veegt haar mond af* Kom eens hier, Torvald, kijk eens wat ik allemaal gekocht heb.

HELMER Wacht even! *even later; doet de deur open en kijkt de kamer in, zijn pen in zijn hand* Gekocht, zei je? Dat allemaal? Heeft mijn krekeltje weer eens heerlijk met geld gesmeten?

NORA Toe nou, Torvald, dit jaar hoeven we toch niet zo op te letten. Dit is de eerste keer dat we nergens op hoeven te beknibbelen.

HELMER Maar het geld over de balk gooien is weer het andere uiterste.

NORA Maar we kunnen dit jaar toch wel een klein beetje geld over de balk gooien? Ja toch? Een heel klein beetje. Je krijgt toch een schitterend salaris en je gaat nou toch massa's en massa's geld verdienen.

HELMER Pas na nieuwjaar; en dan duurt het nog een heel kwartaal voor ik mijn salaris krijg uitbetaald.

NORA Nou en, dan lenen we toch tot het komt.

HELMER Nora! *gaat naar haar toe en pakt haar gekscherend bij haar oor* Wat ben je toch een lichtzinnig wezentje! Stel dat ik vandaag duizend kronen leende, en dat jij ze deze week uitgaf, en dat ik dan oudejaarsavond een dakpan op mijn hoofd kreeg en dood bleef liggen.

NORA *legt haar hand op zijn mond* Hè nee, toe, niet zulke akelige dingen zeggen.

HELMER Nee, stel dat dat gebeurde – wat zou je dan doen?

NORA Als er zoiets vreselijks gebeurde, zou het me helemaal niets kunnen schelen of ik schulden had of niet.

HELMER Denk jij dat dat ook zo is voor de mensen waar ik dat geld van geleend had?

NORA Die? Wat kunnen die jou schelen! Dat zijn toch wildvreemde mensen.

HELMER Nora, Nora, jij bent en blijft een vrouw! Nee, in alle ernst, Nora, je weet hoe ik over dat soort dingen denk. Geen schulden! Nooit lenen! Leningen en schulden binden je handen en hebben iets onaangenaams.

We hebben het tot op de dag van vandaag zo dapper volgehouden; en dat blijven we doen de korte tijd dat dat nog nodig is.

NORA *naar de kachel* Ja, ja, zoals je wilt, Torvald.

HELMER *haar achterna* Toe nou, toe nou, niet je vleugels laten hangen nu mijn leeuwerikje. Toe nou. Is mijn eekhoortje boos nu? *pakt zijn portemonnee* Nora, wat heb ik hier denk je?

NORA *draait zich snel om* Geld!

HELMER Hier. *geeft haar een paar bankbiljetten* Lieve God, ik weet toch best dat zo'n kerstfeest heel wat kost.

NORA *telt* Tien, twintig, dertig, veertig. Dank je wel, dank je wel, Torvald. Daar kom ik een heel eind mee.

HELMER Dat is ook wel de bedoeling.

NORA Nee, echt, daar red ik het mee. Maar kom eens, dan zal ik je laten zien wat ik allemaal gekocht heb. En zo goedkoop! Kijk, nieuwe kleren voor Ivar – en een sabel. Een paard en een trompet voor Bob. En een pop en een poppenbedje voor Emmy; het stelt wel niet veel voor maar ze maakt het toch meteen weer kapot. En een paar lappen stof en wat doeken voor de meisjes, al had die oude Anne-Marie eigenlijk meer verdiend.

HELMER En wat zit er in dat pakje?
 NORA *schreeuwt* Nee, Torvald, dat mag je vanavond pas openmaken!
 HELMER O, goed hoor. En vertel me dan nu eens, klein verkwistend ding van me, wat zou je zelf graag willen hebben?
 NORA Hè toe, ik? Ik geeft toch helemaal niks om dat soort dingen.
 HELMER Dat doe je wel. Bedenk iets wat ik betalen kan en wat je heel graag zou willen hebben.
 NORA Nee, ik weet echt niks. Of toch wel, Torvald.
 HELMER En dat is?
 NORA *doet de knopen van zijn colbert open en dicht zonder hem aan te kijken* Als je mij iets zou willen geven, dan zou je me – dan zou je –
 HELMER Toe dan, voor de dag ermee.
 NORA *snelt* Zou je me dan wat geld kunnen geven, Torvald. Alleen wat je denkt dat je kunt missen. Dan koop ik daar over een paar dagen zelf wel iets voor.
 HELMER Nee, toe, Nora –
 NORA Ja, alsjeblijft, doe je het, lieve Torvald, ik wil het zo graag. Dan zou ik dat geld in een beeldschone enveloppe van goudpapier in de boom hangen. Zou dat niet leuk zijn?
 HELMER Hoe heten die diertjes ook weer die zich nooit zorgen maken over de dag van morgen?
 NORA Krekels, krekels; dat weet ik best. Maar doe nou maar wat ik vraag, Torvald, dan heb ik alle tijd om te bedenken wat ik het hardst nodig heb. Is dat niet vreselijk verstandig van me? Nou?
 HELMER *glimlachend* Verstandig is het in ieder geval, dat wil zeggen, als je het geld dat ik je geef ook echt bewaart, en er echt iets voor jezelf van koopt. Maar het verdwijnt vast gewoon weer in de huishoudportemonnee om er ik weet niet wat voor nuttige en onnuttige dingen mee te kopen en dan moet ik toch weer over de brug komen.
 NORA Ja, maar, Torvald –
 HELMER Nee, ontken het maar niet, mijn lieve, kleine Nora. *legt zijn arm om haar middel* Maar ze is lief, mijn krekeltje, al heeft ze wel een gat in haar hand. Het is ongelooflijk wat het kost voor een man om er een krekeltje op na te houden.
 NORA Wat gemeen, hou kun je dat zeggen?
 Ik doe echt zo zuinig als ik kan.
 HELMER *lacht* Wat je zegt. Zo zuinig als je kunt. Maar dat kun je niet.
 NORA *neuriet en glimlacht innig vergenoegd*
 Als jij toch eens wist wat leeuwerikken en eekhoortjes allemaal voor onkosten hadden.
 HELMER Je bent me toch ook een rare, kleintje. Net als je vader trouwens. Je deinst nergens voor terug om aan geld te komen maar zodra je het dan hebt, verdwijnt het als sneeuw voor de zon; je weet nooit wat je ermee gedaan hebt. Maar goed, ik moet je maar nemen zoals je bent. Het zit hem in het bloed. Ja, ja, ja, zoiets is erfelijk, Nora.
 NORA Ach, ik zou niets liever willen dan dat ik nog meer van papa's eigenschappen geërfd had.
 HELMER En ik zou je niet anders willen dan zoals je bent, mijn lieve kleine leeuwerikje. Maar, daar schiet me plotseling iets te binnen. Er is iets – iets – hoe moet ik dat noemen? – verdachts aan je vandaag –
 NORA Aan mij?
 HELMER Ik weet het bijna zeker. Kijk me eens recht in mijn ogen.
 NORA *kijkt hem aan* Nou?
 HELMER *dreigt met zijn vinger* Heeft ons vrouwtje snoepgraag soms vandaag de stad weer eens onveilig gemaakt?
 NORA Welnee, hoe kom je daarbij?
 HELMER Weet vrouwtje snoepgraag heel zeker dat ze niet even bij de banketbakker is binnengewipt?
 NORA Nee, ik zweer het, Torvald –
 HELMER Zelfs niet van de jam gesnoept?
 NORA Nee, echt niet.
 HELMER Niet een paar bitterkoekjes opgeknabbeld?
 NORA Nee, echt niet, Torvald ik zweer je –
 HELMER Natuurlijk niet, ik maakte toch maar een grapje...
 NORA *gaat naar de tafel rechts* Ik zou nooit iets doen waar jij een hekel aan had.
 HELMER Nee, dat weet ik ook best; en je hebt het me toch beloofd. *naar haar toe* Nee, houd jij je kleine kerstgeheimpjes maar voor jezelf, mijn lieve Nora. Ze komen vanzelf wel aan het licht vanavond als de kerstboom brandt, stel ik me zo voor.
 NORA Heb jij er nog aan gedacht dokter Rank uit te nodigen?
 HELMER Helemaal vergeten. Maar dat is toch ook nergens voor nodig, het spreekt toch vanzelf dat hij bij ons blijft eten. Ik vraag het hem nog wel als hij straks komt. Ik heb een lekker wijntje besteld. Nora, je kunt je niet voorstellen hoe ik me verheug op vanavond.
 NORA Ik ook. En wat zullen de kinderen een pret hebben, Torvald!
 HELMER Ach, heerlijk toch om te bedenken dat ik nou zo'n goede, vaste baan heb, dat we eindelijk probleemloos kunnen rondkomen van mijn salaris. Nietwaar, dat is toch een genot als je daaraan denkt?
 NORA Een wonder is het!
 HELMER Weet je nog, vorig jaar kerst? Drie weken lang zat je elke avond tot ver na middernacht op je kamer met de deur op slot om bloemen te maken voor de kerstboom en al die andere feestelijke dingen waar je ons mee wilde verrassen. Oh, dat is de vervelendste tijd die ik ooit heb meegemaakt.
 NORA Ik verveelde me anders beslist niet.

HELMER *glimlachend* Maar het resultaat viel toch bar tegen, Nora.

NORA Moet je me daar nou alweer mee plagen. Ik kon er toch ook niks aan doen dat de poes alles kapot had gemaakt?

HELMER Natuurlijk kon je daar niks aan doen, mijn arme kleine Nora. Je wou het ons toch alleen maar naar de zin maken, en dat is de hoofdzaak. Maar het is goed dat die armoedige tijden nu achter de rug zijn.

NORA Een wonder is het.

HELMER Nou hoef ik me nooit meer hier alleen te zitten vervelen, en jij hoeft die beeldschone ogen van je en die tere lieve handen van je nooit meer af te beulen –

NORA *klapt in haar handen* Nee, hè, Torvald, dat hoeft nu niet meer? O, wat is dat heerlijk om te horen! – *pakt hem bij de arm* Dan zal ik je nu vertellen hoe ik de kamer wil veranderen, Torvald. Zodra de kerst achter de rug is.
De bel gaat in de vestibule.

O, er wordt gebeld. *ruimt wat op in de kamer* Bezoek. Wat vervelend.

HELMER Ik ben voor niemand te spreken, niet vergeten.

DIENSTMEISJE *in de deuropening* Mevrouw, er is een dame die ik niet ken –

NORA Ja, laat haar maar binnen.

DIENSTMEISJE *tegen Helmer* En de dokter is er ook.

HELMER Is hij meteen doorgelopen naar mijn kamer?

DIENSTMEISJE Ja.
Helmer gaat naar zijn kamer. Het dienstmeisje laat mevrouw Linde binnen, in reiskleding, en doet de deur achter haar dicht.

MEVROUW LINDE *verlegen en een beetje aarzelend* Dag, Nora.

NORA *onzeker* Dag –

MEVROUW LINDE Je herkent me niet.

NORA Nee, ik weet niet – ja, natuurlijk, als ik me niet vergis – *barst uit* Wat! Kristine! Ben jij het echt?

MEVROUW LINDE Ja, ik ben het.

NORA Kristine! En ik herkende je niet eens! Maar hoe had ik ook – *zachter* Wat ben jij veranderd, Kristine!

MEVROUW LINDE Ja, dat ben ik ook. In negen – nee, tien lange jaren –

NORA Is het alweer zo lang geleden? Ja, dat moet haast wel. O, de afgelopen acht jaar ben ik ook zo gelukkig geweest, nee, echt. En nu ben je hier in de stad? Midden in de winter zo'n lange reis. Dapper van je.

MEVROUW LINDE Ik ben net aangekomen, vanochtend, met de boot.

NORA Om kerstmis te vieren natuurlijk. O, wat gezellig! Reken maar dat we het zullen vieren, en hoe! Maar doe je jas toch uit. Je hebt het toch niet koud? – *helpt haar* Zo. Dan gaan we hier gezellig bij de kachel zitten. Nee, jij in die stoel daar! Ik wil in de schommelstoel. *pakt haar handen* Ja, nu herken ik je weer, het was alleen het eerste moment –. Maar je bent wel wat bleker geworden, Kristine – en misschien iets magerder.

MEVROUW LINDE En veel, heel veel ouder, Nora.

NORA Ja, misschien iets ouder, een heel, heel klein beetje. Maar zoveel nou ook weer niet. *stopt plotseling, ernstig* O, maar wat ben ik toch ook een onnadenkend mens, zoals ik maar zit te praten! Lieve schat, Kristine, neem het me alsjeblieft niet kwalijk!

MEVROUW LINDE Wat, Nora?

NORA *zacht* Arme Kristine, je bent toch weduwe geworden.

MEVROUW LINDE Drie jaar geleden, ja.

NORA Ik wist het, ik heb het in de krant gezien. Kristine, je moet van me aannemen, ik heb zo vaak op het punt gestaan om je te schrijven, toen. Maar elke keer dat ik aan een brief wilde beginnen kwam er iets tussen.

MEVROUW LINDE Dat begrijp ik best, Nora.

NORA Nee, dat was niet aardig van me, Kristine. Arme stakker, wat jij allemaal hebt moeten doormaken. – En hij heeft je niks nagelaten om van te leven?

MEVROUW LINDE Nee.

NORA En kinderen?

MEVROUW LINDE Nee.

NORA Helemaal niks dus?

MEVROUW LINDE Zelfs geen verdriet of een gemis om op te teren.

NORA *kijkt haar ongelovig aan* Maar hoe is dat mogelijk, Kristine?

MEVROUW LINDE *glimlacht moeizaam en streelt haar haar* Dat gebeurt soms, Nora.

NORA Zo helemaal alleen. Wat moet dat vreselijk moeilijk voor je zijn. Ik heb drie schatten van kinderen. Ja, je kunt ze nu niet zien, want ze zijn buiten met het kindermisje. Maar nu moet je me alles vertellen –

MEVROUW LINDE Nee, nee, nee, vertel jij liever.

NORA Nee, jij moet beginnen. Vandaag wil ik eens niet egoïstisch zijn. Vandaag wil ik me alleen met jouw problemen bezighouden. Al is er één ding dat ik je moet vertellen. Weet jij welk groot geluk ons dezer dagen ten deel is gevallen?

MEVROUW LINDE Nee. Wat is er dan?

NORA Moet je je voorstellen, mijn man is directeur geworden van de coöperatieve bank.

MEVROUW LINDE Jouw man? Maar dat is een ongelooflijk –

NORA Een ongelooflijk groot geluk, dat is het! De advocatuur, dat is maar een onzeker bestaan, vooral als je alleen zaken wilt behartigen waar geen smet op te ontdekken valt. En dat is natuurlijk het enige soort zaken waar Torvald iets mee te maken wilde hebben, en op dat punt ben ik het altijd helemaal met hem eens geweest. Je kunt je wel voorstellen hoe blij we zijn! Hij begint al meteen na nieuwjaar op de bank, en dan krijgt hij een gigantisch salaris en een aandeel in de winst ook nog. We kunnen van nu af aan een heel ander leven leiden dan tot nu toe – precies zoals we willen. O Kristine, als je

eens wist hoe opgelucht en gelukkig ik me voel! Want het is toch heerlijk om heel veel geld te hebben en je nergens zorgen over te hoeven maken. Waar of niet?

MEVROUW LINDE Vast, het moet al heerlijk zijn het allernoodzakelijkste te hebben.

NORA Nee, niet alleen het allernoodzakelijkste, maar heel, heel veel geld!

MEVROUW LINDE *glimlacht* Nora, Nora, ben je dan nog nooit verstandig geworden? Op school had je altijd al een gat in je hand.

NORA *glimlacht stil* Ja, dat zegt Torvald ook altijd. *dreigt met haar vinger* Maar, 'Nora, Nora' is niet zo gek als jullie denken. – en we hebben het bepaald niet zo breed gehad dat ik het geld over de balk kon smijten. We hebben allebei heel hard moeten werken.

MEVROUW LINDE Jij ook?

NORA Ja, met kleine dingen, met handwerken, met haken en borduren en dat soort dingen *langs haar neus weg* en met andere dingen ook. Je weet toch dat Torvald ontslag heeft genomen op het departement toen we trouwden? Er was geen enkel uitzicht op bevordering op zijn afdeling en hij moest natuurlijk meer gaan verdienen dan daarvoor. Maar meteen al het eerste jaar heeft hij zich vreselijk overwerkt. Hij was gedwongen allerlei soorten bijverdiensten te zoeken, dat kun je je wel voorstellen, en was van 's morgens vroeg tot 's avonds laat aan het werk. Maar daar kon hij niet tegen, en toen werd hij vreselijk ziek. En toen zeiden de doktoren dat hij beslist naar het zuiden moest.

MEVROUW LINDE Ja, toen zijn jullie toch ook een heel jaar in Italië geweest?

NORA Ja. Dat was niet eenvoudig om weg te komen, nee, dat was niet eenvoudig. Ivar was net geboren toen. Maar we moesten weg natuurlijk. O, een heerlijke reis was dat. En die reis heeft Torvalds leven gered. Maar een geld dat dat allemaal heeft gekost, Kristine.

MEVROUW LINDE Dat kan ik me voorstellen.

NORA Twaalfhonderd speciën heeft dat gekost. Vierduizendachthonderd kronen. Dat is veel geld.

MEVROUW LINDE Al is het in een dergelijk geval natuurlijk een groot geluk als je het hebt.

NORA Dat zeker, wij kregen het van papa.

MEVROUW LINDE O, zat dat zo. Ja, dat was net in de tijd dat je vader stierf, zeker.

NORA Ja Kristine, dat was net in die tijd. En moet je je voorstellen, ik kon niet eens naar hem toe om voor hem te zorgen. Ik liep hier maar wat rond omdat Ivar toen iedere dag geboren kon worden. En dan had ik ook nog mijn arme doodzieke Torvald om voor te zorgen. Mijn lieve schat van een vader! Ik heb hem niet meer gezien, Kristine! O, dat is het ergste dat ik heb meegemaakt sinds ik trouwde.

MEVROUW LINDE Ik weet dat je erg veel van hem hield. Maar toen zijn jullie dus naar Italië gegaan?

NORA Ja, toen hadden we er het geld toch voor; en de doktoren bleven aandringen. Een maand daarna zijn we vertrokken.

MEVROUW LINDE En je man is weer helemaal gezond teruggekomen?

NORA Zo gezond als een vis!

MEVROUW LINDE Maar – die dokter dan?

NORA Hoe bedoel je?

MEVROUW LINDE Ik dacht dat ik het meisje hoorde zeggen dat de dokter er was, die man die tegelijk met mij binnengelaten werd.

NORA O, ja, dat is dokter Rank. Maar die komt niet op ziekenbezoek. Dat is onze beste vriend, die komt hier minstens één keer per dag even langs. Nee, Torvald is geen dag ziek geweest sindsdien. En de kinderen zijn sterk en gezond, en ik ook. – *springt overeind en klapt in haar handen* O God, o God, Kristine, wat is het toch heerlijk, het leven, als je zo gelukkig bent als ik! – O, maar wat vreselijk van me – ik heb het aan een stuk door alleen maar over mezelf. *gaat op een voetenbankje dicht bij haar zitten en legt haar armen in haar schoot* Je moet maar niet boos op me zijn! – Vertel eens, is het echt waar dat je niet van hem hield, van je man? Waarom ben je dan met hem getrouwd?

MEVROUW LINDE Mijn moeder leefde toen nog, en zij was bedlegerig en kreeg verder van niemand hulp. En dan had ik ook nog mijn twee jongere broers waar ik voor moest zorgen. Ik vond dat ik het me niet kon permitteren om zijn aanzoek af te wijzen.

NORA Nee, nee, daar had je misschien gelijk in. Hij was dus rijk toen?

MEVROUW LINDE Hij zat er warmpjes bij in ieder geval, denk ik. Maar het waren riskante ondernemingen waar hij zich mee bezig hield, Nora. Toen hij stierf ging de zaak over de kop, en bleef er niets over.

NORA En toen – ?

MEVROUW LINDE Ja, toen moest ik proberen me er doorheen te slaan met een klein winkeltje en een schooltje en met wat ik allemaal nog meer kon bedenken. De laatste drie jaar zijn als het ware één ononderbroken dodelijk vermoeiende werkdag voor me geweest. Maar dat is nu afgelopen, Nora. Mijn arme mama heeft me niet meer nodig want zij is overleden. En de jongens ook niet, die hebben allebei een baan inmiddels en kunnen voor zichzelf zorgen.

NORA Wat een opluchting moet dat voor je zijn –

MEVROUW LINDE Ach welnee. Leeg voelt het, vreselijk leeg. Niemand meer om voor te leven. *staat onrustig op* Daarom hield ik het daar ook niet meer uit in dat kleine gat. Het is hier vast veel gemakkelijker iets te vinden dat je kan bezighouden en al je aandacht opeist. Als ik maar ergens een vaste baan kon krijgen, een kantoorbaan liefst –

NORA Ach, maar Kristine, dat is toch vreselijke vermoeiend. En je ziet er nu al zo moe uit. Het zou veel beter voor je zijn als je een tijdje ergens kon gaan kuren.

MEVROUW LINDE *gaat naar het raam* Ik heb geen vader die mij het geld voor zo'n reis cadeau kan doen, Nora.

NORA *staat op* O, niet boos op me zijn!

MEVROUW LINDE *gaat naar haar toe* Lieve Nora, jij moet niet boos zijn op mij. Dat is het ergste als je in een positie verkeert als de mijne dat je er zo bitter van wordt. Je hebt niemand om voor te werken en desondanks moet je altijd en

overal van je afbijten. Want je moet immers leven; en zo ben je dan tenslotten alleen nog maar met jezelf bezig. Toen je me daarnet vertelde over de goede wending die jullie leven genomen had – wil je dat van me aannemen? – was ik niet eens zo blij om wat dat voor jou betekende, maar vooral om wat dat voor mij zou kunnen betekenen.

NORA Op wat voor manier? O, ik snap het.

Je bedoelt dat Torvald misschien iets voor je zou kunnen doen.

MEVROUW LINDE Ja, dat is wat ik dacht.

NORA Dat doet hij, Kristine. Laat dat maar aan mij over. Ik zal het heel voorzichtig aankaarten, heel voorzichtig, – iets liefs bedenken wat hij graag hoort. O, ik zou je zo vreselijk graag willen helpen.

MEVROUW LINDE Wat is dat lief van je, Nora, dat je zoveel voor me over hebt, – en dat is vooral zo lief van je, omdat jij zo weinig afweet van alle narigheid en hindernissen die het leven soms ook met zich meebrengt.

NORA Ik –? En daar zou ik weinig van afweten –?

MEVROUW LINDE *glimlacht* Nou ja, lieve God, dat beetje handwerk en dat soort dingen –. Jij bent een kind, Nora.

NORA *met het hoofd in de nek, loopt weg* Daar zou ik maar niet zo zeker van zijn.

MEVROUW LINDE O nee?

NORA Jij bent net als iedereen. Jullie denken allemaal dat ik niet deug als het er op aan komt.

MEVROUW LINDE Zo bedoelde ik het niet –

NORA – Dat ik niks heb meegemaakt in deze vreselijke wereld.

MEVROUW LINDE Maar lieve Nora, je hebt me daarnet toch zelf verteld wat je allemaal hebt meegemaakt.

NORA Ach – dat stelt niks voor! *zacht* Het belangrijkste heb ik je namelijk niet verteld.

MEVROUW LINDE Het belangrijkste? Wat bedoel je?

NORA Je onderschat mij, Kristine. Maar pas op. Jij bent er trots op dat jij zo lang en zo hard voor je moeder hebt gewerkt.

MEVROUW LINDE Ik onderschat niemand, echt niet. Maar dat is waar: ik ben trots en blij als ik bedenkt dat het mij

vergund is geweest mijn moeder nog een paar vrij zorgeloze jaren te bezorgen.

NORA En je bent even trots als je bedenkt wat je voor je broers hebt kunnen doen.

MEVROUW LINDE Met het volste recht, lijkt me.

NORA Mij ook. Maar luister, Kristine. Ik heb ook iets om trots en blij om te zijn.

MEVROUW LINDE Daar twijfel ik geen moment aan. Maar hoe bedoel je?

NORA Niet zo luid. Stel je voor dat Torvald het hoort! Dat mag hij onder geen voorwaarde ooit te weten komen – helemaal niemand mag dat weten, Kristine. Niemand behalve jij.

MEVROUW LINDE Maar wat is dat dan?

NORA Kom eens hier bij me. *trekt haar naast zich op de divan* Nou goed – ik heb ook iets om trots en blij om te zijn. Ik heb namelijk Torvalds leven gered.

MEVROUW LINDE Gered –? Hoezo gered?

NORA Ik heb je toch verteld van die reis naar Italië. Torvald had het niet gehaald als hij die reis niet had kunnen maken –

MEVROUW LINDE Nou ja, goed. Je vader gaf jullie het geld dat jullie nodig hadden –

NORA *glimlacht* Ja, dat is niet alleen wat Torvald denkt, dat denkt iedereen, maar –

MEVROUW LINDE Maar wat?

NORA Papa heeft ons helemaal niks gegeven.

Ik heb er zelf voor gezorgd dat dat geld er kwam.

MEVROUW LINDE Jij? Dat hele gigantische bedrag?

NORA Twaalfhonderd speciën. Vierduizend-achthonderd kronen. Wat zeg je me daarvan?

MEVROUW LINDE Ja, maar, Nora, hoe is dat mogelijk? Had je de loterij gewonnen?

NORA *minachtend* De loterij? *geërgerd* Dan was er toch geen kunst aan geweest?

MEVROUW LINDE Maar waar heb je het dan vandaan gehaald?

NORA *glimlacht en neuriet* Hm, tra la la la!

MEVROUW LINDE Want lenen kon natuurlijk niet.

NORA O nee? Waarom niet?

MEVROUW LINDE Een vrouw kan toch geen geld lenen zonder dat haar man daar toestemming voor geeft.

NORA *met het hoofd in de nek* Ach, als het een vrouw is met een klein beetje zakelijke aanleg – een vrouw die weet hoe ze te werk moet gaan in zo'n situatie, dan –

MEVROUW LINDE Maar, Nora, daar begrijp ik helemaal niks van –

NORA Dat hoeft ook niet. Het is toch ook helemaal niet gezegd dat ik het geld geleend heb. Ik kan het toch ook van iemand gekregen hebben. *laat zich achterover op de divan vallen* Ik kan het toch van de een of andere bewonderaar hebben gekregen. Als je er zo aantrekkelijk uitziet als ik –

MEVROUW LINDE Jij bent stapelgek, jij.

NORA En jij bent onvoorstelbaar nieuwsgierig, Kristine.

MEVROUW LINDE Maar weet jij heel zeker, lieve Nora – dat het niks ondoordachts is wat je gedaan hebt?

NORA *komt weer overeind* Is dat ondoordacht, het leven van je man te redden?

MEVROUW LINDE Ik vind het ondoordacht dat je dat buiten zijn medeweten om gedaan hebt –

NORA Maar hij mocht juist niks weten! Lieve God, snap je dat dan niet? Hij mocht zelfs niet weten hoe ernstig hij eraan toe was. De dokters kwamen bij mij om te vertellen dat zijn leven aan een zijden draad hing. Dat alleen een reis naar het zuiden hem nog kon redden. Denk je soms niet dat ik mijn uiterste best heb gedaan om hem dat langs een omweg duidelijk te maken? Ik vertelde hem hoe heerlijk ik het zou vinden om net als een massa andere jonge vrouwen een reis naar het buitenland te maken. Ik hilde en smeekte, ik zei hem dat hij zich moest proberen voor te stellen in wat voor

toestand ik was, dat hij lief voor me moest zijn en moest proberen het mij naar de zin te maken; en toen stelde ik hem voor een lening af te sluiten. Maar hij werd alleen maar kwaad, Kristine. Hij zei dat ik lichtzinnig was, dat het zijn plicht als mijn echtgenoot was niet toe te geven aan al mijn grillen en buien – zo noemde hij het als ik het me goed herinner. Jaja, dacht ik, maar ik zal jouw leven redden, en toen begon ik na te denken over een uitweg –

MEVROUW LINDE En je man kreeg niet van je vader te horen dat dat geld niet van hem afkomstig was?

NORA Nee. Papa was toen net gestorven. Ik was van plan geweest hem te vertellen wat ik wilde doen en hem te vragen niks te zeggen. Maar omdat hij al zo ziek was toen –. En dat was toen ook niet meer nodig.

MEVROUW LINDE En je hebt je man nooit verteld hoe de vork in de steel zat?

NORA Nee, natuurlijk niet, hoe kom je daarbij? Hij is zo streng op dat punt! En bovendien – Torvald is een echte man – en het zou zo pijnlijk en vernederend voor hem geweest zijn als hij geweten had dat hij iets aan mij te danken had. Dat zou onze relatie volkomen vernietigd hebben. Ons mooie gelukkige huisje zou nooit meer geweest zijn wat het nu is.

MEVROUW LINDE Je bent ook niet van plan het hem ooit te vertellen?

NORA *nadenkend, half glimlachend* Jawel – later, misschien – over een paar jaar, als ik niet zo mooi meer ben als nu. Daar moet je niet om lachen! Ik bedoel natuurlijk: als Torvald niet zo veel meer om me geeft als nu; als hij het niet leuk meer vindt als ik voor hem dans en me verkleed en gedichten opzeg. Dan kan het goed zijn om iets achter de hand te hebben – *valt zichzelf in de rede* Nee, nee, nee! Zo ver komt het nooit! – Nou, wat zeg je van mijn grote geheim, Kristine? Ben ik niet toch ergens goed voor? – Je kunt je trouwens best voorstellen denk ik dat deze zaak mij heel wat hoofdbrekens gekost heeft. Het is waarachtig niet altijd even gemakkelijk geweest op het juiste moment mijn verplichtingen na te komen. Je hebt in de zakenwereld namelijk iets dat kwartaalrente heet en iets dat ze aflossing noemen; en het geld daarvoor is op de een of andere manier altijd even moeilijk bij elkaar te schrapen. Ik heb op alles waar dat maar ging een beetje moeten bezuinigen, snap je. Van het huishoudgeld kon ik nooit erg veel opzij leggen, omdat Torvald het altijd naar zijn zin moest hebben. De kinderen kon ik ook niet slecht gekleed laten gaan; wat ik voor ze kreeg moest ik ook allemaal voor ze gebruiken, vond ik. O, het zijn zulke schatten van kinderen!

MEVROUW LINDE Dus het moest komen van het geld dat je voor jezelf kreeg, arme Nora?

NORA Ja. Het was toch ook mijn idee geweest. Elke keer dat Torvald mij geld gaf voor nieuwe jurken en zo, gaf ik nooit meer dan de helft daarvan uit; kocht altijd van alles het goedkoopste en het eenvoudigste. En nog een geluk dat alles mij altijd zo goed staat zodat Torvald nooit iets gemerkt heeft. Maar dat is me vaak erg moeilijk gevallen, Kristine, want het is toch heerlijk om goed gekleed te gaan. Of vind jij van niet?

MEVROUW LINDE Dat spreekt vanzelf.

NORA Nou, en dan had ik nog een paar andere bronnen van inkomsten. Vorig jaar winter had ik het geluk dat ik wat schrijfwerk kon krijgen. Dus sloot ik me op en zat elke avond tot diep in de nacht te pennen. Ach, ik was vaak zo moe toen, zo moe. Maar aan de andere kant was het ook vreselijk leuk, om zo te zitten werken en geld te verdienen. Het was bijna alsof ik een man was.

MEVROUW LINDE En hoeveel heb je op die manier kunne afbetalen?

NORA Dat zou ik je niet zo precies kunnen vertellen. Zo eenvoudig is dat niet namelijk, snap je, om greep te krijgen op dat soort zaken. Ik weet alleen dat ik alles wat ik bij elkaar kon schrapen heb betaald. Ik wist me vaak geen raad van narigheid. *glimlacht* Dan probeerde ik me in te beelden dat een schatrijke, oudere heer verliefd op me was geworden –

MEVROUW LINDE Wat? Wie dan?

NORA Ach, onzin! – dat hij nu dood was, en dat als zijn testament geopend zou worden, daar met grote letters te lezen zou staan: 'Al mijn geld dient onmiddellijk à contant uitbetaald te worden aan mevrouw Nora Helmer.'

MEVROUW LINDE Maar lieve Nora – wie is dat dan?

NORA Lieve God, snap je dat dan niet? Die oudere heer bestaat helemaal niet. Dat was alleen iets dat ik zelf verzon, telkens opnieuw, als ik niet wist waar ik het geld vandaan moest halen. Maar wat doet dat er nu nog toe; die vervelende oude kerel kan voor mijn part naar de hel lopen nu. Hij en zijn testament kunnen me niks meer schelen, want nu ben ik van al mijn zorgen bevrijd. *springt overeind* O God, dat is toch heerlijk om te bedenken, Kristine! Geen zorgen meer! Om helemaal geen zorgen meer te hebben! Om zomaar met de kinderen te kunnen spelen, om je huis mooi en gezellig te kunnen maken, alles zoals Torvald het graag wil hebben! En moet je je voorstellen, nog even en dan is het lente en is de lucht weer helemaal blauw. Misschien dat we dan ook weer eens een reisje kunnen maken. Misschien dat ik dan de zee weer terugzie. O ja, ja, het is toch echt een wonder om te leven en gelukkig te zijn!

De bel gaat in de vestibule.

MEVROUW LINDE *staat op* Er wordt gebeld, het is misschien maar beter dat ik wegga nu.

NORA Nee, blijf, er komt niemand. Het is vast voor Torvald –

DIENSTMEISJE *in de deuropening naar de vestibule* Het spijt me mevrouw – maar er is hier een mijnheer die uw man wil spreken –

NORA De directeur, bedoel je?

DIENSTMEISJE Ja, de directeur; maar ik weet niet – omdat de dokter bij hem is –

NORA Wie is die mijnheer?

KROGSTAD *in de vestibule* Ik ben het, mevrouw.

Mevrouw Linde schrikt, krimpt in elkaar en draait zich af naar het raam.

NORA *doet een stap in zijn richting, gespannen, halffluisterend* U? Wat is er? Waar wilt u mijn man over spreken?

KROGSTAD Bankaangelegenheden – in zekere zin. Ik heb een klein baantje bij de bank namelijk en uw man schijnt onze baas te worden, heb ik gehoord –

NORA Het is dus –

KROGSTAD Saaie zakelijke dingen, mevrouw. Verder niks.

NORA Ja, als u dan zo vriendelijk zou willen zijn aan te kloppen op de deur waar kantoor op staat.

Ze groet onverschillig en doet de deur naar de vestibule dicht, daarna gaat ze naar de kachel en kijkt of hij brandt.

MEVROUW LINDE Nora, wie is die man?

NORA Een zekere Krogstad, hij schijnt zaakwaarnemer te zijn geweest vroeger.

MEVROUW LINDE Hij is het dus.

NORA Ken jij die man?

MEVROUW LINDE Ik heb hem gekend – een paar jaar geleden. Hij was een tijdlang assistent-zaakwaarnemer bij ons in de streek.

NORA Dat is waar ook.

MEVROUW LINDE Wat is die veranderd.

NORA Hij schijnt heel ongelukkig getrouwd te zijn geweest.

MEVROUW LINDE Maar nu is hij weduwnaar?

NORA Met een heel stel kinderen. Zo, die brandt weer.

Ze doet de kacheldeurtjes dicht en duwt de schommelstoel opzij.

MEVROUW LINDE Hij heeft allerlei zaakjes aan de hand, zeggen ze?

NORA O ja? Ja, dat is heel goed mogelijk. Ik weet nergens van –. Maar laten we niet over zaken praten, dat is zo vervelend.

Dokter Rank komt uit Helmers kamer.

DOKTER RANK *nog in de deuropening* Nee, nee, ik wil niet storen; dan loop ik liever nog even bij je vrouw naar binnen.

sluit de deur en ziet mevrouw Linde O, het spijt me, hier stoor ik blijkbaar ook.

NORA Welnee, helemaal niet. *stelt voor* Dokter Rank. Mevrouw Linde.

DOKTER RANK Zo. Een naam die regelmatig is gevallen hier in huis. U bent het toch die ik passeerde op de trap toen ik kwam.

MEVROUW LINDE Ja. Ik heb nogal moeite met trappen klimmen, het is me gauw teveel.

DOKTER RANK Ook een beetje aan het aftakelen?

MEVROUW LINDE Alleen wat oververmoeid.

DOKTER RANK Is dat alles? Dan bent u dus naar de stad gekomen om wat bij te komen in al die gezellige gelegenheden die we hier hebben?

MEVROUW LINDE Ik ben hier naar toe gekomen om werk te zoeken.

DOKTER RANK En dat zou een probaat middel tegen oververmoeidheid moeten zijn?

MEVROUW LINDE Je moet toch leven, mijn beste dokter.

DOKTER RANK Daar schijnt inderdaad iedereen het over eens te zijn. Dat dat beslist noodzakelijk is.

NORA Maar mijn lieve dokter Rank – u wilt toch zelf ook niets liever.

DOKTER RANK Nou en of ik dat zou willen. Hoe ellendig ik me ook voel, ik zou deze martelgang toch graag tot het laatst toe willen proberen vol te houden. Dat is al net zo met mijn patiënten. En zelfs met mensen bij wie eerder sprake is van een ziek geweten. Er zit net zo'n dergelijk moreel ziektegeval daarbinnen bij Helmer –

MEVROUW LINDE *zacht* Ah!

NORA Wie bedoelt u?

DOKTER RANK Ach, een zekere Krogstad, iemand die u beslist niet kent. Die is rot tot in de wortels van zijn karakter, mevrouw, maar zelfs hij had het erover, alsof dat iets vreselijk belangrijks was, dat hij moest leven.

NORA O? En waar moest hij Torvald over spreken?

DOKTER RANK Geen flauw idee. Ik ving alleen op dat het iets was dat verband hield met de bank.

NORA Ik wist niet dat die Krog – dat die mijnheer Krogstad iets met de bank uitstaande had –

DOKTER RANK Toch wel. Hij heeft daar een soort baantje. *tegen mevrouw Linde* Ik zou niet weten of er daar bij u in de buurt ook van dat soort mensen te vinden zijn die zich de benen uit hun lijf lopen om overal gevallen van corruptie aan de kaak te stellen waarna de desbetreffende persoon dan vervolgens ter observatie wordt opgenomen in de een of andere lucratieve betrekking. En de gezonden moeten zich er maar in schikken in de kou te blijven staan.

MEVROUW LINDE Het zijn toch ook de zieken, lijkt me, die het meest in aanmerking komen om opgenomen te worden.

DOKTER RANK *haalt zijn schouders op* Daar heb je het weer. Het is die manier van denken die onze samenleving in één groot ziekenhuis heeft veranderd.

Nora in haar eigen gedachten verzonken, barst uit in een half onderdrukte lachbui en klapt in haar handen.

DOKTER RANK Waarom moet u daar om lachen? Weet u eigenlijk wel wat de samenleving is voor iets?

NORA Wat kan mij die stomvervelende samenleving schelen? Ik moest heel ergens anders om lachen, iets vreselijk leuks.

– Vertelt u mij eens, dokter Rank, – alle mensen die bij de bank werken zijn dus voortaan afhankelijk van Torvald?

DOKTER RANK Is dat wat u zo vreselijk leuk vindt?

NORA *glimlacht en neuriet* Mag dat niet? Alstublieft? *loopt rond* Ja, dat vind ik echt vreselijk leuk om te bedenken dat wij – dat Torvald bedoel ik nu zo'n macht heeft over zoveel mensen. *haalt haar zak koekjes uit haar zak* Dokter, u ook een bitterkoekje?

DOKTER RANK Kijk, kijk. Bitterkoekjes. Ik dacht dat die hier verboden waren.

NORA Dat is ook zo, maar deze heb ik van Kristine gekregen.

MEVROUW LINDE Wat? Van mij – ?

NORA Hindert niet hoor. Kijk maar niet zo verschrikt. Jij kon toch ook niet weten dat Torvald die verboden had. Hij is namelijk als de dood dat ik er lelijke tanden van krijg.

Maar wat kan mij dat schelen, – voor één enkele keer –! Hè, dokter? Alstublieft! *stopt hem een bitterkoekje in zijn mond*

En jij ook een, Kristine. En ik ook één, een klein bitterkoekje – hoogstens twee. *loopt weer rond* Ja, nu ben ik echt onvoorstelbaar gelukkig. Nu is er nog maar één ding op de hele wereld waar ik onvoorstelbaar veel zin in zou hebben.

DOKTER RANK Nou? En dat is?

NORA Dat is iets dat ik onvoorstelbaar graag zo hard zou willen zeggen dat Torvald het ook hoorde.

DOKTER RANK En waarom doet u dat dan niet?

NORA Nee, dat durf ik niet, want het is zoiets vreselijks.

MEVROUW LINDE Iets vreselijks?

DOKTER RANK Dat lijkt me dan inderdaad weinig raadzaam. Maar ons kunt u toch wel vertellen wat het is –, wat het is dat u zo hard zou willen zeggen dat Torvald het kon horen?

NORA Ik heb zo onvoorstelbaar veel zin om heel hard godverdomme re roepen.

DOKTER RANK U bent gek!

MEVROUW LINDE Lieve hemel, Nora –!

DOKTER RANK Zeg het dan. Daar is hij.

NORA *verstopt de koekjes* Sssttt! Sssttt! Sssttt!

NORA *hem tegemoet* Ben je hem eindelijk kwijt, lieve Torvald?

HELMER Ja, hij is weg.

NORA Mag ik je voorstellen –: dit is Kristine die naar de stad gekomen is.

HELMER Kristine –? Het spijt me maar ik weet niet –

NORA Mevrouw Linde, lieve Torvald, mevrouw Kristine Linde.

HELMER Ach. Een jeugdvriendin van mijn vrouw neem ik aan?

MEVROUW LINDE Ja, we kennen elkaar al sinds onze kinderjaren.

NORA En moet je je voorstellen, nou heeft ze die hele lange reis hier naar toe gemaakt alleen maar om met jou te praten.

HELMER Is dat zo?

MEVROUW LINDE Natuurlijk niet –

NORA Kristine is namelijk zo ontzettend goed in kantoorwerk, en verlangt er zo vreselijk naar om onder de leiding van een hele knappe man te werken om nog meer te leren dan ze nu al kan –

HELMER Heel verstandig, mevrouw.

NORA En toen ze hoorde dat jij directeur van de bank geworden was, omdat ze een telegram kreeg waar dat in stond, is ze zo snel ze kon hiernaartoe gekomen en –. Hè toe, Torvald, zou je om mij een plezier te doen Kristine niet aan een baantje kunnen helpen? Nou?

HELMER Dat is niet helemaal onmogelijk.

U bent weduwe vermoed ik?

MEVROUW LINDE Ja.

HELMER En u hebt enige ervaring met kantoorwerk?

MEVROUW LINDE Dat gaat wel.

HELMER Nou, dan is het hoogst aannemelijk dat ik u een aanstelling kan bezorgen.

NORA *klapt in haar handen* Zie je wel, zie je wel!

HELMER U bent namelijk precies op het juiste moment gekomen, mevrouw –

MEVROUW LINDE Hoe kan ik u bedanken –?

HELMER Nergens voor nodig. *doet zijn overjas aan* Maar als u mij voor vandaag zou willen verontschuldigen –

NORA Blijf niet te lang weg, lieve Torvald.

HELMER Een uurtje, meer niet.

NORA Ga jij ook weg, Kristine?

MEVROUW LINDE *doet haar overjas aan* Ja, ik moet op zoek naar een kamer nu.

HELMER Dan kunnen we misschien een eindje met u mee oplopen.

NORA Vervelend dat we zo klein behuisd zijn; maar het is echt volslagen onmogelijk –

MEVROUW LINDE Geen denken aan! Dag lieve Nora, en bedankt voor alles.

NORA Dag. O ja, maar vanavond kom je natuurlijk weer terug. En u toch ook zeker, dokter Rank? Ja? Als u zo goed blijft? Ach, maar natuurlijk is dat zo. Als u zich maar warmpjes inpakt. *met elkaar pratend gaan ze naar de vestibule*
Het geluid van kinderstemmen op de trap.

NORA Daar zijn ze! Daar zijn ze!

Ze doet de buitendeur open. Anne-Marie, het kindermisje, komt binnen met de kinderen.

NORA Kom binnen, kom gauw binnen! *bukt zich en kust ze* Ach lieve schatten van me –! Kijk eens, Kristine! Zijn het geen schatten?

DOKTER RANK Niet hier in de tocht blijven staan!

HELMER Kom mevrouw Linde. Het is hier niet meer om te harden nu, behalve dan voor moeders natuurlijk.
Dokter Rank, Helmer en mevrouw Linde lopen de trap af. Het kindermisje komt de kamer in met de kinderen, vervolgens ook Nora, nadat ze de buitendeur heeft dichtgedaan.

NORA Wat zien jullie er heerlijk gezond uit. Nee, wat hebben jullie een rode wangen gekregen! Net appels en rozen. *De kinderen vallen elkaar voortdurend in de rede tijdens de volgende scène.* Hebben jullie zo'n pret gehad? Maar dat is toch prachtig. Is dat zo, heb jij Bob en Emmy allebei getrokken op het sleetje? Nee maar, allebei? Ja, je bent een flinke kerel, Ivar. Ach laat mij haar even vasthouden, Anne-Marie. Mijn lieve kleine poppedein! *neemt de kleinste van de kinderen en danst met haar in het rond* Moet mama ook met jou dansen, Bob? Wat? Hebben jullie sneeuwballen gegooid? Ach, wat had

ik graag meegeedaan! Nee, niet doen; ik wil ze zelf uit hun jasjes helpen, Anne-Marie. Hè toe, laat me nou maar, dat is zo leuk. Ga jij alvast maar naar binnen. Je lijkt wel helemaal verkleumd. Er staat koffie voor je op het fornuis.

Het kindermisje verdwijnt in de kamer links. Nora helpt de kinderen uit hun kleren en gooit ze in de rondte, terwijl ze allemaal door elkaar heen praten.

NORA O ja? Werden jullie door een grote hond nagezet? Maar hij beet niet? Nee, honden bijten geen lieve kleine poppenkinderen.

Geen pakjes openmaken. Ivar! Wat er in zit? Ja, als jullie dat eens wisten. Hè, nee, nee, het is niks moois. En zullen we een spelletje doen? Wat voor spelletje dan? Verstoppertje. Ja, laten we verstoppertje spelen. Bob moet zich eerst verstoppen. Ik? Goed dan zal ik me het eerst verstoppen.

Nora en de kinderen spelen lachend en schreeuwend in de kamer en in de aansluitende kamer rechts. Tenslotte verstoppt Nora zich onder de tafel. De kinderen stormen de kamer in, zoeken, maar kunnen haar niet vinden, horen haar zachtjes lachen, hollen naar de tafel, tillen het tafelkleed op, zien haar, luid gejubel. Ze kruipen tevoorschijn en doet net alsof ze aan het schrikken wil maken. Opnieuw gejubel. Er heeft intussen iemand op de deur geklopt, niemand heeft dat gehoord. Nu gaat de deur een eindje open, en verschijnt Krogstad. Hij wacht even, het spel gaat door.

KROGSTAD Neemt u mij niet kwalijk, mevrouw Helmer –

NORA *met een onderdrukte schreeuw, draait zich om en schrikt* Wat doet u hier?

KROGSTAD Neemt u mij niet kwalijk, de voordeur stond open. Ik denk dat iemand vergeten is hem dicht te doen –

NORA *staat op* Mijn man is niet thuis, mijnheer Krogstad.

KROGSTAD Dat weet ik.

NORA Nou – wat doet u dan hier?

KROGSTAD Ik wou u graag even spreken.

NORA Mij? *tegen de kinderen, zacht* Gaan jullie maar naar Anne-Marie. Wat? Nee, die vreemde mijnheer zal mama heus niks doen. Als hij weg is, spelen we verder.

Ze brengt de kinderen naar de kamer links en doet de deur achter ze dicht.

NORA *onrustig, gespannen* U wilde mij spreken?

KROGSTAD Als dat kan.

NORA Vandaag? Maar het is toch nog lang de eerste niet –

KROGSTAD Nee, het is kerstavond. Maar het hangt helemaal van uzelf af of u zult kunnen genieten van de kerst dit jaar.

NORA Wat wilt u van me? Ik kan u vandaag onmogelijk –

KROGSTAD Daar hebben we het nu niet over, voorlopig niet tenminste. Het gaat om iets anders. U hebt toch wel een ogenblikje tijd?

NORA Natuurlijk; ja, nee, dat spreekt vanzelf, neemt u mij niet kwalijk –

KROGSTAD Goed. Ik zat daarnet in Olsens restaurant toen ik uw man voorbij zag komen –

NORA En.

KROGSTAD – met een dame.

NORA Wat zou dat?

KROGSTAD Mag ik zo vrij zijn om te vragen: was die dame niet een zekere mevrouw Linde?

NORA Inderdaad.

KROGSTAD Net aangekomen in de stad?

NORA Vandaag, ja.

KROGSTAD Zij is een goede vriendin van u, neem ik aan?

NORA Dat is ze. Maar ik begrijp niet –

KROGSTAD Ik heb haar ook gekend – vroeger.

NORA Dat weet ik.

KROGSTAD O? Dat wist u. Dat dacht ik wel. Goed, ik zal er niet langer omheen draaien: is het de bedoeling dat mevrouw Linde een baan krijgt op de bank?

NORA Hoe komt u erbij mij zoiets te vragen, mijnheer Krogstad? U, een van mijn mans ondergeschikten? Maar omdat u ernaar vraagt, zal ik het u vertellen: ja, mevrouw Linde heeft inderdaad een baan aangeboden gekregen van mijn man. En ik heb een goed woordje voor haar gedaan, mijnheer Krogstad. Nu weet u dat.

KROGSTAD Dan had ik het dus goed begrepen.

NORA *loopt heen en weer door de kamer* Ach, een klein beetje invloed heb ik wel op hem, neem ik aan. Want het is beslist niet gezegd dat je, alleen omdat je een vrouw bent –. Als je in een afhankelijke positie verkeert, mijnheer Krogstad, zou je je uiterste best moeten doen niemand tegen je in het harnas te jagen die – u begrijpt wat ik bedoel –

KROGSTAD – die een bepaalde invloed heeft?

NORA U zegt het?

KROGSTAD *op een andere toon* Mevrouw Helmer, zou u dan zo vriendelijk willen zijn die invloed ook in mijn voordeel aan te wenden?

NORA Wat zegt u? Wat bedoelt u?

KROGSTAD Zou u zo vriendelijk willen zijn ervoor te zorgen dat ik mijn bescheiden betrekking bij de bank zou mogen houden.

NORA Wat bedoelt u daarmee? Wie is er van plan u uw baantje af te pakken?

KROGSTAD U hoeft tegenover mij niet te doen alsof u nergens van afweet. Ik begrijp heel goed dat het buitengewoon pijnlijk moet zijn voor uw vriendin het risico te lopen mij tegen te komen. En ik begrijp nu ook aan wie ik het te danken heb dat ik op straat wordt gezet.

NORA Maar ik verzeker –

KROGSTAD Ja, ja, ja, kort en goed: er is nog tijd, en ik raad u aan uw invloed te gebruiken om dat te verhinderen.

NORA Maar, mijnheer Krogstad, ik heb geen enkele invloed op mijn man.

KROGSTAD O nee? Ik meen met toch te herinneren dat u daarmee zelf zei –

NORA Dat had u niet op die manier mogen opvatten. Ik! Hoe kunt u denken dat ik zoveel invloed zou hebben op mijn man?

KROGSTAD Ach, ik ken uw man nog uit onze studententijd. Ik denk niet dat de bankdirecteur uit ander en beter hout is gesneden dan andere echtgenoten.

NORA Als u zo'n toon aanslaat over mijn man, laat ik u de deur uitzetten.

KROGSTAD Wat een dapper vrouwtje.

NORA Ik ben niet langer bang voor u. Als het maar eenmaal nieuwjaar is geweest, ben ik binnen de kortste keren overal vanaf.

KROGSTAD *beheerster* Moet u eens goed naar mij luisteren mevrouw. Als dat noodzakelijk mocht blijken te zijn, ben ik bereid om tot het uiterste te gaan om mijn baantje bij de bank te kunnen houden.

NORA Dat klinkt als een dreigement.

KROGSTAD Het is mij niet alleen om het salaris begonnen. Daar is het mij in feite pas in de laatste plaats om te doen zelfs. Maar het is iets anders –. Goed, voor de dag ermee! Het is dit, ziet u. U weet natuurlijk net zo goed als iedereen dat ik mij een aantal jaren geleden heb bezondigd aan een kleine misstap.

NORA Ik meen zoiets wel eens te hebben opgevangen.

KROGSTAD De zaak is nooit voorgekomen, maar ik was wel meteen mijn goede naam kwijt. Daarom ben ik begonnen met het soort zaken waardoor ik ook u heb leren kennen. Ik moest toch iets doen, en ik durf te beweren dat ik nooit een van de ergsten ben geweest. Maar daar moet nu een eind aan komen. Mijn jongens worden ouder, het is in hun belang dat ik weer een alom gerespecteerd man word. Dat baantje bij de bank was als het ware de eerste trede voor mij. Maar nu is uw man van plan mij weer van de trap af te schoppen, zodat ik opnieuw in de modder terecht zou komen.

NORA Maar in Godsnaam, mijnheer Krogstad, ik kan helemaal niets doen om u te helpen.

KROGSTAD Alleen omdat u dat niet wilt; maar ik heb de middelen waarmee ik u kan dwingen.

NORA U bent toch niet van plan om mijn man te vertellen dat ik u geld schuldig ben?

KROGSTAD Tja, en als ik hem dat wel vertelde?

NORA Dat zou ik schandelijk van u vinden. *met tranen in haar stem* Hij zou het grootste geheim te weten komen waar ik zo trots op ben, en dat op zo'n gemene en botte manier – uit uw mond. Dat zou hele vervelende gevolgen voor mij kunnen hebben –

KROGSTAD Vervelende gevolgen, is dat alles?

NORA *heftig* Maar u doet maar. U zult er alleen maar op achteruit gaan. Dan ontdekt mijn man meteen wat voor een slecht mens u bent, en dan kunt u dat baantje helemaal wel vergeten.

KROGSTAD Zou ik mogen weten wat die vervelde gevolgen zouden zijn waar u zo bang voor bent?

NORA Als mijn man dit te weten komt zal hij u natuurlijk onmiddellijk willen terugbetalen wat ik u nog schuldig ben, en dan hebben we niets meer met u te maken.

KROGSTAD *een stap dichterbij* Moet u eens goed naar mij luisteren, mevrouw Helmer – het kan zijn dat u een slecht geheugen hebt, of dat u geen flauw benul hebt van zaken. Ik ben blijkbaar genoodzaakt u op een paar punten nog een kleine toelichting te geven.

NORA Waarom dan?

KROGSTAD Omdat uw man ziek was, kwam u bij mij om twaalfhonderd speciën te lenen.

NORA Ik kon niemand anders bedenken.

KROGSTAD Ik beloofde u dat geld te bezorgen –

NORA Wat u ook deed.

KROGSTAD Ik gaf u dat geld onder bepaalde voorwaarden. U werd destijds zo in beslag genomen door uw mans ziekte en was er zo op gebrand het geld dat u nodig had voor de reis ergens vandaan te halen, dat ik me kan voorstellen dat u uw hoofd er niet helemaal bij had. Het is daarom misschien niet onbelangrijk u nog eens op een paar kleinigheden opmerkzaam te maken. Goed, ik beloofde u dat geld te lenen tegen een schuldbewijs, dat ik geschreven had.

NORA En dat ik ondertekende.

KROGSTAD Inderdaad. Maar ik had daar nog een paar regels aan toegevoegd, waarbij uw vader borg stond voor de schuld.

Die regels zou uw vader ondertekenen –

NORA Zou –? Die heeft hij toch ook ondertekend?

KROGSTAD De datum had ik opengelaten; dat wil zeggen, uw vader kon zelf invullen op welke dag hij het papier ondertekende. Weet u dat nog?

NORA Zoiets staat me vaag bij –

KROGSTAD Ik gaf u het schuldbewijs mee, zodat u het met de post naar uw vader kon sturen. Zo was het toch?

NORA Ja.

KROGSTAD En dat deed u natuurlijk ook onmiddellijk want nog geen vijf zes dagen later bracht u mij het schuldbewijs terug met uw vaders handtekening. En kreeg u het geld.

NORA En verder, heb ik niet altijd stipt op tijd afbetaald?

KROGSTAD Niet altijd even stipt. Maar dat terzijde, om terug te komen op waar we het daarmee over hadden – dat was toen vast en zeker een hele moeilijke tijd voor u, mevrouw?

NORA Dat was het.

KROGSTAD Uw vader was nogal ernstig ziek, als ik het me goed herinner.

NORA Hij lag op sterven.

KROGSTAD En overleed kort daarna?

NORA Ja.

KROGSTAD Vertelt u mij eens, mevrouw Helmer, kunt u zich nog herinneren op welke dat uw vader overleed? Welke dag van de maand, bedoel ik.

NORA Papa stierf op negenentwintig september.

KROGSTAD Dat is juist. Ik heb op dat punt informatie ingewonnen namelijk. En dus is er iets eigenaardigs *pakt het schuldbewijs* waar ik onmogelijk een verklaring voor kan bedenken.

NORA Wat is daar zo eigenaardig aan? Ik weet niet –

KROGSTAD Wat daar zo eigenaardig aan is, mevrouw, is dat uw vader dit schuldbewijs drie dagen na zijn dood getekend moet hebben.

NORA Hoezo? Ik begrijp niet –

KROGSTAD Uw vader overleed de negenentwintigste september zegt u. Kijkt u zelf maar. Uw vader heeft zijn handtekening gedateerd op de tweede oktober. Is dat niet een beetje eigenaardig, mevrouw?

Nora zwijgt.

Of kunt u mij dat uitleggen?

Nora blijft zwijgen.

Opvallend is verder dat de woorden twee oktober en het jaartal niet in uw vaders handschrift geschreven zijn, maar in een handschrift dat mij op de een of andere manier erg bekend voorkomt. Maar goed, daar zal beslist een verklaring voor zijn. Uw vader kan vergeten zijn zijn handtekening te dateren, en toen heeft iemand anders dato op goed geluk gedaan, nog voor hij of zij wist dat hij inmiddels was overleden. Daar steekt verder ook geen kwaad in. Het is de handtekening zelf waar het om gaat. En die is toch echt, mevrouw Helmer? Het is toch daadwerkelijk uw vader die hier heeft getekend?

NORA *na een kort stilzwijgen, werpt het hoofd in de nek, hem strak aankijkend* Nee, dat heeft hij niet. Ik heb daar zelf pap's handtekening gezet.

KROGSTAD Maar mevrouw – u weet toch hoop ik dat dat een gevaarlijke bekentenis is?

NORA Waarom dat? U krijgt toch binnenkort uw geld terug.

KROGSTAD Mag ik u een vraag stellen – waarom hebt u dat schuldbewijs niet aan uw vader gestuurd?

NORA Dat was onmogelijk. Papa was toch ziek. Als ik hem om zijn handtekening gevraagd had, had ik ook moeten vertellen waar ik dat geld voor nodig had. Maar ik kon hem toch niet vertellen, ziek als hij was, dat mijn mans leven op het spel stond. Dat was volslagen onmogelijk.

KROGSTAD Dan was het beter geweest voor u als u dat plan voor die buitenlandse reis had laten varen.

NORA Nee, dat kon ook niet. Die reis was het enige dat het leven van mijn man nog kon redden. Die moest doorgaan.

KROGSTAD Maar u hebt er geen moment bij stilgestaan dat u mij daarmee bedroog –?

NORA Daar kon ik geen rekening mee houden. Het liet me volkomen koud wat ik u daar al of niet mee aandeed. Ik had een gruwelijke hekel aan u gekregen door de ijzige manier waarop u de zaak behandelde, hoewel u wist hoe ernstig mijn man eraan toe was.

KROGSTAD Mevrouw Helmer, u hebt er klaarblijkelijk geen flauw idee van wat het eigenlijk is waar u zich schuldig aan hebt gemaakt. Maar laat mij u dan vertellen dat het niets meer en niets ergers was, dan wat ik ooit heb gedaan en wat mij mijn toekomst kostte.

NORA U? Probeert u mij soms wijs te maken dat u iets moedigs zou hebben ondernomen om het leven van uw vrouw te redden?

KROGSTAD De wet is niet geïnteresseerd in onze beweegredenen.

NORA Dan moeten dat hele slechte wetten zijn.

KROGSTAD Slecht of niet – deponeer ik dit papier bij de rechtbank dan wordt u naar de letter van de wet gestraft.

NORA Daar geloof ik niets van. Een dochter zou het recht niet hebben haar doodzieke oude vader een hoop angsten en zorgen te besparen? Een vrouw zou het recht niet hebben het leven van haar man te redden? Ik ken die wetten niet zo goed, maar ik ben er zeker van dat er ergens staat dat zoiets is toegestaan. En daar weet u niks van, terwijl u toch rechten hebt gestudeerd? U moet wel een hele slechte jurist zijn, mijnheer Krogstad.

KROGSTAD Heel goed mogelijk. Maar zaken – het soort zaken dat wij met elkaar hebben – u wilt toch hoop ik van me aannemen dat ik daar alles van af weet? Goed. U doet maar wat u goeddunkt. Maar laat me u dit zeggen: word ik opnieuw uitgestoten, dan zult u mij gezelschap houden.

Hij groet en gaat weg via de vestibule.

NORA *enige tijd nadenkend, werpt dan het hoofd in de nek* Ach wat! – Hij wil mij bang maken! Maar zo stom ben ik niet! *begint de kleren van de kinderen bij elkaar te zoeken, houdt daar weer mee op* Maar – ? –

DE KINDEREN *in de deuropening links* Mama, Mama, nu is die vreemde mijnheer weer weg.

NORA Ja, ja, ik weet het. Maar nu praten we niet meer over die vreemde mijnheer. Begrepen? Ook niet tegen papa!

DE KINDEREN Nee, mama, maar gaan we dan nu weer spelen.

NORA Nee, nee, niet nu.

DE KINDEREN Ja maar, mama, dat had je beloofd.

NORA Ik heb nu geen tijd. Naar binnen met jullie, ik heb nog zoveel te doen. Kom, naar binnen. Toe, lieve kleine schatten van me.

Ze duwt ze voorzichtig de kamer links in en sluit de deur achter ze. Gaat op de divan zitten, pakt een borduurwerkje en doet een paar steken maar houdt daar snel weer mee op

Nee! gooit het borduurwerk neer, staat op, loopt naar de deur van de vestibule, roept Hélène! Mag ik de kerstboom. gaat naar de tafel links en doet de tafellade open, blijft weer staan Nee, dat is toch volslagen onmogelijk!

DIENSTMEISJE *met de kerstboom* Waar zal ik hem neerzetten mevrouw?

NORA Daar, midden in de kamer.

DIENSTMEISJE Hebt u verder nog iets nodig?

NORA Nee, dank je. Ik heb alles hier.

Het dienstmeisje, dat de boom heeft neergezet, gaat weer weg.

NORA *begint de kerstboom op te tuigen* Hier kaarsen – en hier bloemen. – Wat een walgelijke kerel! Onzin, onzin, onzin! Er is niks aan de hand. Hij wordt vast prachtig, de kerstboom, ik wil alles doen wat je maar wilt, Torvald; ik zal voor je zingen, voor je dansen –

Helmer, met een stapel papieren onder zijn arm, komt van buiten.

NORA Ah, – ben je daar alweer?

HELMER Ja. Nog iemand geweest?

NORA Hier? Nee?

HELMER Vreemd. Ik zag Krogstad net de buitendeur uitkomen.

NORA O ja? Ja, dat is waar, die was net even hier.

HELMER Nora, ik zie het aan je, hij is hier geweest om je te vragen een goed woordje voor hem te doen.

NORA Ja.

HELMER En dat moest je uit eigener beweging doen nietwaar? En joe moest verzwijgen dat hij hier geweest was. Vroeg hij dat niet ook?

NORA Dat is zo, Torvald, maar –

HELMER Nora, Nora, en daar ben jij op ingegaan? Je hebt met zo iemand zitten praten, hem allerlei dingen beloofd! En dan nog liegen tegen mij op de koop toe!

NORA Liegen?

HELMER Zei je niet dat er niemand hier geweest was? *dreigt met zijn vinger* Dat mag mijn lieve kleine leeuwerikje nooit meer doen. Een vogeltje mag geen kwaad geweten hebben, dan zingt het vals. *slaat zijn arm om haar middel* Of niet soms? Ja, dat wist ik wel. *laat haar los* En geen woord meer daarover. *gaat bij de kachel zitten* Ach, wat is het hier rustig en gezellig. *bladert wat in zijn papieren*

NORA *aan het werk met de kerstboom, even later* Torvald!

HELMER Ja!

NORA Ik verheug me zo op dat gekostumeerde bal bij de Stenborgs overmorgen.

HELMER En ik ben zo nieuwsgierig waar je me nu weer mee zult verrassen.

NORA Ach, onzin eigenlijk allemaal.

HELMER Onzin?

NORA Ik kan niks bedenken dat echt goed is; het is zo flauw allemaal, zo nietszeggend.

HELMER Is mijn kleine Nora daar dan ook eindelijk achtergekomen?

NORA *achter zijn stoel, met haar armen op de rugleuning* Heb je het erg druk, Torvald?

HELMER Gaat wel –

NORA Wat zijn dat voor papieren?

HELMER Dingen van de bank.

NORA Nu al?

HELMER Ik heb me door het aftredende bestuur een volmacht laten geven om alvast met de noodzakelijke veranderingen in het personeelsbestand en de bedrijfsvoering te beginnen. Daar wilde ik de kerstweek voor gebruiken. Ik wil alles voor nieuwjaar klaar hebben.

NORA Daarom was hij dus hier, die arme Krogstad –

HELMER Hm.

NORA *nog steeds leunend op de rug van de stoel, blaast zachtjes in zijn nekhaartjes* Als je het niet zo druk had gehad, zou ik je om een grote dienst gevraagd hebben, Torvald.

HELMER Vertel op. Wat dan?

NORA Er is niemand die zo'n goede smaak heeft als jij. En ik zou er zo vreselijk graag goed uitzien op dat gekostumeerde bal. Torvald, zou jij me niet kunnen helpen om te bedenken hoe ik moet gaan, en wat voor soort kostuum ik dan zou moeten dragen?

HELMER Aha, ons kleine wijsneusje is op zoek naar een redder in de nood.

NORA Ja, Torvald, ik ben nergens zonder jouw hulp.

HELMER Goed, goed, ik zal erover nadenken. We bedenken wel iets.

NORA O, wat lief van je. *gaat terug naar de kerstboom – Pauze* Wat staan die rode bloemen beeldig. – Vertel eens, is het echt zoiets vreselijks wat die arme Krogstad heeft gedaan?

HELMER Hij heeft een handtekening vervalst. Heb jij er enig idee van wat dat betekent?

NORA Kan hij dat niet gedaan hebben omdat hij zich geen raad wist?

HELMER Dat kan, of uit onnadenkendheid, zoals zovele anderen. Maar ik ben niet zo harteloos dat ik iemand die zoiets op zijn geweten heeft en verder niets, zomaar zou veroordelen.

NORA Nee, natuurlijk niet, Torvald!

HELMER Er zijn er die er als mens weer bovenop kunnen komen als ze openlijk hun misdaad bekennen en hun straf accepteren.

NORA Straf –?

HELMER Maar dat is niet de weg die Krogstad heeft gekozen, die heeft zich daar met allerlei trucjes en handigheidjes onderuit proberen te werken. En dat is wat hem moreel gebroken heeft.

NORA Denk je echt dat zo iemand –?

HELMER Moet je je voorstellen hoe iemand met zoiets op zijn geweten voortdurend moet liegen en huichelen en zich tegenover iedereen een houding moet proberen te geven, voortdurend een masker moet opzetten, zelfs tegenover degenen die hem het naast zijn, ja, zelfs tegenover zijn vrouw en kinderen. En dat met de kinderen, dat is nog het allerergste, Nora.

NORA Waarom dat?

HELMER Omdat zo'n dampkring van leugens een voortdurende besmettingshaard vormt in een gezin. De lucht die de kinderen in zo'n huis inademen, is vol ziektekiemen.

NORA *dichterbij, achter hem* Weet je dat heel zeker?

HELMER Lieverd, dat heb ik als advocaat zo vaak meegemaakt. Bijna alle mensen die al vroeg op het slechte pad raakten, hadden leugenachtige moeders.

NORA Waarom juist – moeders?

HELMER Meestal zijn het de moeders, maar vaders hebben natuurlijk dezelfde invloed, dat weet iedere jurist. En desondanks heeft die Krogstad jaar in jaar uit bij zich thuis zijn eigen kinderen vergiftigd met leugens en bedrog. Dit is waarom hij in mijn ogen niet deugt. *steekt zijn hand naar haar uit* Daarom moet mijn lieve kleine Nora me beloven dat ze het nooit meer voor hem zal opnemen. Je hand erop.

Toe, toe, wat is er? Geef me je hand. Zo. Afsproken dus. Ik verzeker je, het zou mij onmogelijk zijn met hem samen te werken. Ik word fysiek onpasselijk van de nabijheid van dat soort mensen.

NORA *trekt haar hand terug en loopt naar de andere kant van de kerstboom* Wat is het hier warm. En ik heb nog zoveel te doen.

HELMER *staat op en zoekt zijn papieren bijeen*

Ik moet ook proberen hier wat van door te werken voor we aan tafel gaan. En ik zal nadenken over je kostuum. En misschien dat ik ook iets heb in een stukje goudpapier voor in de kerstboom. *legt zijn hand op haar hoofd* O, mijn allerliefste kleine leeuwerik.

Hij gaat naar zijn kamer en sluit de deur achter zich.

NORA *zacht na een pauze* Nee! Dat is niet waar! Dat is niet waar! Dat is onmogelijk. Dat kan niet waar zijn.

HET KINDERMEISJE *in de deur links*

De kleintjes vragen of ze niet hier mogen komen spelen.

NORA Nee, nee, nee. Ze mogen hier niet komen! Blijf jij zolang bij ze, Anne-Marie.

HET KINDERMEISJE Goed, goed mevrouw. *sluit de deur*

NORA *bleek van angst* Mijn kinderen bederven –! Mijn gezin vergiftigen? – *korte pauze – met opgericht hoofd* Dat is niet waar. Dat kan onmogelijk waar zijn.

TWEEDE BEDRIJF

Hetzelfde vertrek. In de hoek bij de piano staat de kerstboom, leeggehaald en met opgebrande kaarsen. Nora's jas ligt op de divan. Nora alleen in de kamer, loopt onrustig rond, blijft tenslotte bij de divan staan en pakt haar jas.

NORA *laat haar jas weer vallen* Daar is iemand! *naar de deur, luistert* Nee – niemand. Natuurlijk, – er komt niemand op een dag als vandaag, op eerste kerstdag – en morgen ook niet. – Maar misschien – *doet de deur open en kijkt* Nee, niets in de brievenbus, helemaal leeg. *loopt heen en weer* Ach, onzin allemaal! Natuurlijk doet hij dat niet. Zoiets kan toch gewoon niet. Dat is onmogelijk. Ik heb drie kleine kinderen.

Het kindermisje met een grote kartonnen doos, komt uit de kamer links.

HET KINDERMEISJE Ik heb hem eindelijk gevonden, de doos met kostuums.

NORA Dank je. Zet daar maar op tafel.

HET KINDERMEISJE *doet dat* Ze zijn er alleen niet al te best aan toe.

NORA Ik zou ze net zo lief allemaal aan flarden scheuren.

HET KINDERMEISJE Welnee, ze kunnen allemaal weer gemaakt worden. Met een klein beetje geduld.

NORA Ik denk dat ik maar even naar mevrouw Linde ga om haar te vragen me te helpen.

HET KINDERMEISJE Gaat u er dan al weer uit? Met dit vreselijke weer? U wordt nog verkouden – u wordt nog ziek zo.

NORA Zo'n ramp zou dat toch niet zijn. – Hoe is het met de kinderen?

HET KINDERMEISJE De arme stumpers spelen met hun kerstcadeautjes, maar –

NORA Vragen de hele tijd naar mij?

HET KINDERMEISJE Ze zijn er zo aan gewend geraakt dat hun mama de hele tijd in de buurt is.

NORA Ik kan nu eenmaal voortaan niet zo vaak meer bij ze zijn als vroeger, Anne-Marie.

HET KINDERMEISJE Ach, kleine kinderen wennen aan alles.

NORA Denk je? Denk je dat ze hun mama zouden vergeten als ze er niet meer was!

HET KINDERMEISJE God bewaar me; – er niet meer was?

NORA Vertel eens, Anne-Marie – dat is iets waar ik zo vaak over heb nagedacht – hoe kon jij het over je hart verkrijgen eigenlijk destijds je kind bij wildvreemde mensen onder te brengen?

HET KINDERMEISJE Dat moest wel toen ik de min werd van mijn lieve kleine Nora.

NORA Ja maar dat je dat kon?

HET KINDERMEISJE Toen ik zo'n goede betrekking kon krijgen? Een arm meisje, en een ongetrouwde moeder bovendien, moet blij zijn met wat ze krijgen kan. Want die pestkerel deed helemaal niks voor mij.

NORA Maar je dochter is je vergeten.

HET KINDERMEISJE Welnee, helemaal niet.

Ze heeft me geschreven, de eerste keer, toen ze bevestigd werd, en daarna toen ze ging trouwen nog een keer.

NORA *valt haar in de rede* Ach, lieve Anne-Marie, je was zo'n goede moeder voor me toen ik klein was.

HET KINDERMEISJE Nora, arme kleine stakker van me, je had toch ook geen andere moeder dan mij.

NORA En als de kleintjes er geen meer hadden, dan ben ik er zeker van dat jij – Onzin, allemaal onzin. *doet de deur open*

Ga maar naar ze toe. Nu moet ik – Ik zal je laten zien morgen hoe mooi ik er uitzie.

HET KINDERMEISJE Ik weet zeker dat er op dat hele bal niemand zal zijn die er net zo mooi uitziet als u.

Ze gaat de kamer links binnen.

NORA *begint de doos uit te pakken, maar laat alles meteen weer vallen* Als ik maar weg kon. Als er maar niemand kwam.

Als er hier thuis maar niks gebeurt in de tussentijd. Ach, onzin; er komt niemand. Niet nadenken. Mijn mof afborstelen. Beeldige handschoenen, beeldige handschoenen. Afkloppen; afkloppen! Een, twee, drie, vier, vijf, zes.

schreeuwt Daar zijn ze. *wil naar de deur maar blijft radeloos staan*

Mevrouw Linde komt binnen uit de vestibule, waar ze haar jas heeft uitgetrokken.

NORA O, ben jij het, Kristine. Er is daar toch niet nog iemand? – Wat lief van je dat je gekomen bent.

MEVROUW LINDE Ik hoorde dat je bij me langs geweest was.

NORA Ja, ik was daar toevallig in de buurt. Er is iets waar je me bij kunt helpen. Laten we hier op de divan gaan zitten.

Moet je zien, er is morgenavond een gekostumeerd bal hierboven bij de Stenborgs, en nu wil Torvald dat ik me verkleed als een Napolitaans vissersmeisje en dat ik daar de tarantella dans, die heb ik geleerd op Capri namelijk.

MEVROUW LINDE Nee maar, er wordt een hele voorstelling van je verwacht?

NORA Ja, Torvald zegt dat ik dat doen moet. Kijk, dit is de jurk. Die heeft Torvald daar toen voor me laten maken, maar het is een hopeloze warboel nu, en ik heb geen flauw idee –

MEVROUW LINDE Ach, die is toch zo weer opgeknapt; het is alleen de franje die hier en daar is losgegaan. Naald en draad?

Hier is alles wat we nodig hebben.

NORA Wat lief van je.

MEVROUW LINDE *naait* Dus jij gaat morgenavond naar een gekostumeerd bal, Nora?

Weet je wat, dan kom ik even langs om je te bekijken als je die jurk aan hebt. En nou vergeet ik helemaal om je te bedanken voor die gezellige avond gisteren.

NORA *staat op en loopt een eindje bij haar vandaan* Ach, het was lang niet zo gezellig hier gisteren als anders, vond ik. – Je had wat eerder naar de stad moeten komen, Kristine. – Ja, Torvald weet heel goed hoe hij het hier mooi en gezellig moet maken.

MEVROUW LINDE Jij ook anders vind ik. Je bent toch zeker niet voor niets een dochter van je vader. Vertel eens, is dokter Rank altijd zo gedeprimeerd eigenlijk?

NORA Welnee, het was gisteren veel erger dan anders. Maar hij heeft een vreselijke ziekte. Hij heeft ruggenmergstoring, de stakker. Laat me je dit zeggen, zijn vader was een walgelijke man, die er minnaressen op na hield en weet ik veel wat nog meer allemaal, en daarom is zijn zoon altijd ziekelijk geweest, al vanaf zijn kinderjaren, snap je.

MEVROUW LINDE *laat haar naaiwerk in haar schoot zakken* Maar m'n lieve beste Nora, hoe weet jij dat allemaal?

NORA *loopt heen en weer* Ach – als je drie kinderen hebt, dan krijg je regelmatig bezoek van – van dames die zo'n beetje verstand hebben van ziektes, en die vertellen je dan zo het een en ander.

MEVROUW LINDE *naait weer verder, korte pauze* En hij komt hier iedere dag, die dokter Rank?

NORA Iedere dag. Hij is Torvalds beste vriend, al sinds hun kinderjaren, en hij is bovendien een goede vriend van mij. Dokter Rank is zo'n beetje lid van het gezin.

MEVROUW LINDE Maar is die man wel helemaal eerlijk? Ik bedoel, is hij niet iemand die de mensen graag stroop om de mond smeert?

NORA Welnee, integendeel. Hoe kom je daarbij?

MEVROUW LINDE Toen jij mij gisteren aan hem voorstelde, verzekerde hij mij dat hij mijn naam geregeld had horen noemen hier in huis maar later merkte ik dat je man geen idee had wie ik eigenlijk was. Hoe kan dan die dokter Rank –?

NORA Maar dat klopt als een bus, Kristine. Torvald houdt zo onbeschrijflijk veel van me, en daarom heeft hij me het liefst voor zich alleen, zoals hij het uitdrukt. De eerste tijd was hij als het ware zelfs jaloers als ik maar iemand noemde van de mensen waar ik thuis mee was omgegaan. Dus deed ik dat niet meer. Maar met dokter Rank praat ik juist altijd over dat soort dingen, hij vindt dat leuk om te horen, snap je.

MEVROUW LINDE Moet je eens goed naar me luisteren, Nora. Op een aantal punten ben je toch nog echt net een kind. Maar ik ben een stuk ouder dan jij, en ik heb ook wat meer ervaring. Laat me je dit zeggen; daar moet je mee ophouden, met die dokter Rank.

NORA Waar moet ik dan mee ophouden?

MEVROUW LINDE Zo met die man overal over te praten, bedoel ik. Gisteren had je het ook al over een rijke bewonderaar – die jou het geld zou kunnen bezorgen –

NORA Die niet bestaat, helaas. Maar hoezo?

MEVROUW LINDE Maar die dokter Rankt heeft geld.

NORA Dat heeft hij.

MEVROUW LINDE En kind noch kraai?

NORA Nee, niemand. Maar – ?

MEVROUW LINDE En hij komt hier iedere dag over de vloer?

NORA Dat zei ik toch al, iedere dag.

MEVROUW LINDE Maar waarom is die keurige man dan zo opdringerig?

NORA Ik begrijp helemaal niks van wat je zegt.

MEVROUW LINDE Draai er nou niet omheen, Nora. Denk je soms dat ik niet begrijp van wie je die twaalfhonderd speciën geleend hebt?

NORA Ben jij wel helemaal goed bij je hoofd? Hoe kun je zoiets denken! Een vriend van ons allebei, die hier elke dag komt! In wat voor een pijnlijke positie zou hem dat niet gebracht hebben?

MEVROUW LINDE Hij is het dus niet?

NORA Nee, ik zweer het je. Het zou geen moment bij me opgekomen zijn –. Hij had toen trouwens ook helemaal geen geld; die erfenis heeft hij pas veel later gekregen.

MEVROUW LINDE Nou, dat is dan een geluk voor je geweest, mijn lieve Nora.

NORA Nee, dat zou nooit ook maar een ogenblik bij me opgekomen zijn om dokter Rank te vragen. – Al ben ik er van overtuigd dat als ik het hem zou vragen, hij –

MEVROUW LINDE Maar dat doe je niet.

NORA Nee, natuurlijk niet. Ik kan me niet voorstellen dat dat ooit nodig zou kunnen zijn. Maar ik ben er volkomen zeker van, dat als ik er met dokter Rank over zou praten –

MEVROUW LINDE Achter de rug van je man om?

NORA Ik moet er op de een of andere manier vanaf, en dat kan alleen achter zijn rug om. Ik moet er vanaf.

MEVROUW LINDE Ja, ja, dat is wat ik gisteren ook al zei, alleen –

NORA *loopt heen en weer* Een man kan dat soort dingen veel beter oplossen dan een vrouw –

MEVROUW LINDE Je eigen man, ja.

NORA Onzin. *blijft staan* Als je alles terugbetaalt wat je schuldig bent, dan krijg je natuurlijk je schuldbewijs terug.

MEVROUW LINDE Dat spreekt vanzelf.

NORA En kun je het aan honderdduizend stukken scheuren en verbranden, – dat smerige, stinkende stuk papier!

MEVROUW LINDE *kijkt haar strak aan, legt haar naaiwerk weg en komt langzaam overeind* Nora, je verbergt iets voor me.

NORA Zie je dat aan me?

MEVROUW LINDE Er is iets gebeurd sinds gisterochtend. Nora, wat is er?

NORA *naar haar toe* Kristine! *luistert* Stil! Daar is Torvald. Wacht, ga jij zolang even naar de kinderen. Torvald haat handwerkjes. Laat Anne-Marie je helpen.

MEVROUW LINDE *zoekt haar spullen bij elkaar* Ja, ja, maar ik ga hier niet weg voor we alles hebben uitgepraat samen. *Ze gaat af naar links, op dat moment komt Helmer binnen via de vestibule.*

NORA *loopt hem tegemoet* Wat ben jij lang weggebleven, lieve Torvald.

HELMER Is de naaister er? –

NORA Nee, Kristine; ze helpt me mijn jurk te maken. Je kunt er zeker van zijn dat ik er schitterend uit zal zien.

HELMER Was dat geen uitstekend idee van me?

NORA Grandioos! En is het niet lief van me dat ik ook doe wat jij zegt?

HELMER *pakt haar bij de kin* Lief – dat je doet wat je man zegt dat je doen moet? Ach, kom nou, rare meid, ik weet gelukkig dat je dat niet zo bedoelt. Maar ik wil je niet voor de voeten lopen; je moet nog passen, zeker.

NORA En jij hebt vast nog massa's te doen?

HELMER Ja. *laat haar een stapel papieren zien* Moet je eens zien. Ik ben even op de bank geweest. *wil naar zijn kamer gaan*

NORA Torvald.

HELMER *blijft staan* Ja.

NORA Als je lieve kleine eekhoortje je nou eens heel lief om iets vroeg – ?

HELMER Wat dan?

NORA Zou je dat dan doen?

HELMER Ik moet natuurlijk eerst weten wat het is.

NORA Ook als je eekhoortje zou koppeltje-duikelen van plezier als je zo lief was om te doen wat het vroeg?

HELMER Voor de dag ermee.

NORA Je leeuwerikje zou kwinkeleren dat het een lieve lust was, in alle kamers –

HELMER Ach, dat doet mijn leeuwerikje toch wel.

NORA Ik zou elfje voor je spelen, Torvald, en dansen in de maneschiijn.

HELMER Nora – het is toch niet waar je vanmorgen over begon?

NORA *dichterbij* Ja, Torvald, alsjeblieft!

HELMER Dat je de moed hebt om weer over die affaire te beginnen?

NORA Je moet doen wat ik zeg; je moet Krogstad zijn baan bij de bank laten houden.

HELMER Maar m'n lieve Nora, dat is de baan die ik mevrouw Linde beloofd heb.

NORA Dat is vreselijk aardig van je maar dan kun je er toch ook een ander uitgooien in plaats van Krogstad!

HELMER Wat ben jij toch een kleine stijfkop. Alleen omdat je zonder erbij na te denken beloofd hebt een goed woordje voor hem te doen, zou ik –!

NORA Het is niet daarom, Torvald. Het is om jezelf. Die man schrijft immers in de vreselijkste kranten; dat heb je me zelf verteld. Hij kan je zo vreselijk veel kwaad doen. Ik ben doodsbang voor hem –

HELMER O, ik begrijp het, het zijn oude herinneringen die je bang maken.

NORA Wat bedoel je?

HELMER Je denkt aan je vader natuurlijk.

NORA Ja, ja, dat is zo. Weet je nog wat al die slechte mensen schreven over papa in de krant en hoe genadeloos ze hem van alles naar zijn hoofd slingerden. Ik denk dat het ze ook gelukt was om hem weg te krijgen als het departement jou niet gestuurd had om de zaak uit te zoeken, en als jij niet zo vriendelijk geweest was om hem te helpen.

HELMER Maar lieve kleine Nora, er is een groot verschil tussen je vader en mij. Er was wel degelijk het een en ander op je vader aan te merken. Bij mij is dat niet het geval en ik hoop dat dat ook zo blijft zolang ik die baan heb.

NORA Ach, er is niemand die weet wat kwaadwillende mensen allemaal kunnen bedenken. We zouden het zo prettig kunnen hebben nu, zo rustig en gelukkig hier in ons vredige en zorgeloze huisje – jij en ik en de kinderen, Torvald. Hè toe, alsjeblieft –

HELMER Maar juist door voor hem in de bres te springen maak je het mij onmogelijk om hem te houden. Ze weten het al op de bank dat ik Krogstad wil ontslaan. Als nu bekend zou worden dat de nieuwe directeur zich door zijn vrouw had laten ompraten.

NORA Nou en –

HELMER Nee, wat zou dat ook; als mijn kleine stijfkop haar zin maar krijgt. – Ik zou me belachelijk maken tegenover het hele personeel, – de mensen het idee geven dat ik afhankelijk ben van invloeden van buitenaf? Je moet je kunnen voorstellen dat ik de gevolgen daarvan al heel snel zou merken!

En bovendien – er is een omstandigheid die het Krogstad onmogelijk maakt bij de bank zolang ik daar directeur ben.

NORA En dat is?

HELMER Ik zou hem zijn slappe houding als het nodig was misschien nog niet eens zo streng aanrekenen –

NORA Nee, natuurlijk niet, hè, Torvald?

HELMER En ik heb bovendien gehoord dat hij heel bruikbaar schijnt te zijn. Maar hij is een jeugdvriend van me. Het zijn dergelijke overhaaste vriendschappen waar je zo vaak later in je leven spijt van hebt. Ik zal het je maar meteen vertellen zoals het is, wij tutoyeren elkaar. En die tactloze kerel loopt daar nog steeds mee te koop ook als er andere mensen in de buurt zijn. Erger, – hij denkt dat dat hem het recht geeft een vertrouwelijke toon tegen me aan te slaan en dus komt hij om de haverklap op de proppen met zijn jij en jou en zijn Torvald! Laat me je wel zeggen dat ik dat hoogst pijnlijk vind. Hij zou me het werk op de bank volslagen onmogelijk gemaakt hebben.

NORA Maar dat meen je toch niet, Torvald?

HELMER O nee? Waarom niet?

NORA Omdat dat allemaal zulke vreselijke kleinzielige redenen zijn.

HELMER Wat zeg je? Kleinzielig? Vind jij dat ik kleinzielig ben?

NORA Welnee, integendeel, lieve Torvald, en juist daarom –

HELMER Nee, er niet omheen draaien; jij hebt mijn beweegredenen kleinzielig genoemd, nou misschien ben ik dat dan wel. Kleinzielig! Zo, zo! – Maar dan zullen we daar nu meteen een eind aan maken. *gaat naar de deur naar de vestibule en roept Hélène!*

NORA Wat ben je van plan?

HELMER *zoekt tussen zijn papieren* Hier een eind aan maken.
Het dienstmeisje komt binnen.

HELMER Kijk, een brief; ga daar nu meteen mee naar beneden. Probeer een bezorger te pakken te krijgen en laat hem die brief bezorgen. Maar vlug. Het adres staat er op. Kijk hier, geld.

DIENSTMEISJE Goed.
Ze gaat weg met de brief.

HELMER *zoekt zijn papieren weer bijeen* Zo, dat was dat, kleine stijfkop.

NORA *ademloos* Torvald, wat was dat voor brief?

HELMER Krogstads ontslag.

NORA Roep haar terug, Torvald! Nu kan het nog! O, Torvald, roep haar terug! Doe het voor mij – voor jezelf, voor de kinderen! Hoor je wat ik zeg, Torvald! Roep haar terug! Je hebt geen idee wat dat allemaal met zich mee kan brengen.

HELMER Te laat!

NORA Ja, te laat.

HELMER Lieve Nora, ik neem het je niet kwalijk dat je bang bent, al is die angst vreselijk beledigend voor mij. Ja, wel degelijk! Of is het misschien niet beledigend voor mij te denken dat ik bang zou zijn voor de wraak van een verlopen sensatiejournalist? Maar ik neem het je niet kwalijk omdat het zo'n groot bewijs is van je grote liefde voor mij. *neemt haar in zijn armen* Het moest gebeuren, mijn allerliefste Nora, er kome wat er komt. Als het er op aan zou komen, neem dat van mij aan, heb ik moed en kracht genoeg. Je zult zien dat ik man genoeg ben om alles op me te nemen.

NORA *verlamd van schrik* Wat bedoel je daarmee?

HELMER Alles, zeg ik –

NORA *beheerst* Dat mag je nooit van je levensdagen doen.

HELMER Goed. Dan delen we die last, Nora – als man en vrouw. Zo hoort dat ook. *streelt haar* Ben je nu tevreden? Toe nou, niet van die bange duivenoogjes. Het zijn toch allemaal alleen maar verzinsels van je die iedere grond missen. – Je zou trouwens de tarantella nog eens moeten repeteren en wat moeten oefenen met de tamboerijn. Ik ga in het kleine kamertje zitten met de tussendeur dicht, dan hoor ik niks; dan kun je net zoveel lawaai maken als je zelf wilt. *draait zich om in de deuropening* En als Rank komt, vertel hem dan maar waar hij me kan vinden.
Hij geeft haar een knikje, gaat met zijn papieren zijn kamer in en doet de deur achter zich dicht.

NORA *radeloos van angst, staat als het ware aan de grond genageld, fluistert* Hij zou in staat zijn het te doen. Hij doet het. Hij doet het, wat er ook van komt. – Nee, dat mag nooit gebeuren! Alles liever dan dat! Redding –! Een uitweg –
Er wordt gebeld in de vestibule.

Dokter Rank – ! Alles liever dan dat! Alles, wat dat ook mag zijn!
Ze strijkt met haar hand over haar gezicht, probeert zich een houding te geven en doet de deur naar de vestibule open. Daar staat dokter Rank zijn bontjas op te hangen. Tijdens de volgende scène wordt het langzaam donker.

NORA Dag, dokter Rank. Ik herkende uw belletje. Maar u moet niet meteen naar Torvald gaan; want hij heeft nog van alles te doen geloof ik.

DOKTER RANK En u?

NORA *terwijl hij de kamer in loopt en zij de deur achter hem sluit* Ach dat weet u best – voor u heb ik altijd tijd.

DOKTER RANK Dank u wel. Daar zal ik zo lang als dat kan gebruik van maken.

NORA Wat bedoelt u daarmee? Zo lang als dat kan?

DOKTER RANK Net wat ik zeg. Schrikt u daarvan?

NORA Nee, het is alleen zo'n wonderlijke uitdrukking. Zou er dan iets kunnen gebeuren?

DOKTER RANK Er kan gebeuren waar ik al zo lang op voorbereid ben. Al is het wel zo dat ik niet dacht dat het zo snel zou gaan.

NORA *grijpt zijn arm* Wat hebben ze u dan gezegd? Dokter Rank, vertelt u het mij!

DOKTER RANK *gaat bij de kachel zitten* Het gaat bergafwaarts met me. Daar is niks aan te doen.

NORA *haalt opgelucht adem* U bent het zelf –?

DOKTER RANK Wie anders? Het heeft geen enkele zin jezelf iets wijs te maken. Ik ben er het slechtst aan toe van al mijn patiënten, mevrouw Helmer. Een dezer dagen heb ik een algemeen onderzoek naar mijn interne status verricht.
Bankroet. Over minder dan een maand lig ik te rotten op het kerkhof.

NORA Bah, wat zegt u een akelige dingen.

DOKTER RANK Het is ook akelig. Maar wat nog erger is, is dat er nog zoveel ander akeligs aan vooraf gaat. Er staat me nog  en onderzoek te wachten; als ik dat achter de rug heb, dan weet ik zo ongeveer wanneer de eindfase begint. Er is naar aanleiding daarvan nog iets wat ik u wilde zeggen. Helmer heeft door zijn fijngevoeligheid een ontzaglijke weerzin tegen alles wat lelijk is. Ik wil hem niet aan mijn ziekbed –

NORA Maar dokter Rank –

DOKTER RANK Ik wil hem daar niet zien. Hij komt er niet in. Ik doe mijn deur op slot voor hem. – Zodra ik volledig zekerheid heb dat het zo ver is, stuur ik u mijn visitekaartje met een zwart kruis erop, dan weet u dat het weerzinwekkende aftakelingsproces is begonnen.

NORA Nee, u bent vandaag werkelijk volslagen onmogelijk. En ik had nog wel zo graag gezien dat u een echt goed humeur had gehad.

DOKTER RANK Met de dood op mijn hielen? – Zo te moeten boeten voor de misstap van een ander. Is dat rechtvaardig? En ieder gezin is wel op de een of andere manier het slachtoffer van een dergelijke onherroepelijke vergelding –

NORA *houdt haar handen voor haar oren* Wartaal! Vrolijk, vrolijk!

DOKTER RANK Ja, er blijft waarachtig niet veel anders over dan er maar om te lachen, om alles. Mijn arme onschuldige ruggengraat die moet boeten voor mijn vaders vrolijke luitenantleven.

NORA *bij de tafel links* Hij was stapelgek op asperges en ganzenleverpastei? Ja toch?

DOKTER RANK Nou en of. En op truffels.

NORA O ja, truffels, ja. En oesters, als ik me niet vergis?

DOKTER RANK Ja, oesters, oesters; spreekt vanzelf.

NORA En dan alle glazen port en champagne die hij gedronken moet hebben. Het is toch treurig dat al die heerlijke dingen je botten zo aantasten.

DOKTER RANK Vooral als ze de arme botten aantasten van iemand die er niet het minste genoeg aan heeft beleefd.

NORA Ja, dat is het treurigste van alles.

DOKTER RANK *kijkt haar onderzoekend aan*
Hm –

NORA *even later* Waarom lachte u?

DOKTER RANK Welnee, u was het die lachte.

NORA Nee echt niet, dat was u, dokter Rank!

DOKTER RANK *staat op* U bent een nog geraffineerder wezentje dan ik dacht.

NORA Ik heb zo'n vreselijke zin om stoute dingen te doen vandaag.

DOKTER RANK Dat merk ik.

NORA *met beide handen op zijn schouders* Lieve, lieve dokter Rank, u mag Torvald en mij niet in de steek laten.

DOKTER RANK Ach, dat gemis komt u in een mum van tijd weer te boven. Uit het oog, uit het hart.

NORA *kijkt hem bang aan* Denkt u dat echt?

DOKTER RANK Je maakt nieuwe kennissen en dan –

NORA Wie maakt nieuwe kennissen?

DOKTER RANK U en Helmer, als ik er niet meer ben. U bent al druk bezig, lijkt me. Wat moest die mevrouw Linde hier gisteravond?

NORA Aha – u bent toch hoop ik niet jaloers op die arme Kristine?

DOKTER RANK Dat ben ik wel. Zij wordt mijn opvolgster hier in huis. Als ik er niet meer ben, komt die vrouw hier misschien wel –

NORA Ssssttt, niet zo hard, ze zit daar binnen.

DOKTER RANK Vandaag ook al? Ziet u wel.

NORA Alleen om me te helpen met mijn kostuum. Lieve God, u bent onmogelijk. – *gaat op de divan zitten* Toe, lief zijn nu, dokter Rank; u zult zien morgen hoe schitterend ik kan dansen. En dan moet u zich maar voorstellen dat ik dat alleen voor u doe, – ja, en voor Torvald natuurlijk – dat spreekt vanzelf. – *haalt allerlei spullen uit de doos* Dokter Rank, komt u hier eens naast me zitten, dan zal ik u wat laten zien.

DOKTER RANK *gaat zitten* Wat dan?

NORA Kijk maar. Kijk eens!

NORA Dezelfde kleur als mijn huid. Zijn die niet mooi? Ja, nu is het erg donker hier, maar morgen –. Nee, nee, nee, u mag alleen de voet bekijken. Ach welnee, u mag de rest ook best zien eigenlijk.

DOKTER RANK Hm –

NORA Waarom kijkt u nou zo kritisch? Of denkt u soms dat ze mij niet passen?

DOKTER RANK Daar kan ik onmogelijk een gefundeerde mening over hebben.

NORA *kijkt hem even aan* U moest u schamen. *slaat hem zachtjes met de kousen om zijn oren* Dat is uw verdiende loon. *stopt ze terug in de doos*

DOKTER RANK En wat waren die andere heerlijkheden die u me wou laten zien?

NORA U krijgt helemaal niks meer te zien want u zoekt toch overal alleen maar iets achter. *Ze neuriet zachtjes en zoekt tussen de spullen.*

DOKTER RANK *na een korte pauze* Als ik hier zo vertrouwelijk naast u zit, dan weet ik niet – nee, dan weet ik echt niet – wat er van me geworden zou zijn als ik u nooit had leren kennen.

NORA *glimlacht* Ja, dat gevoel heb ik ook, dat u het bij ons thuis heel goed naar uw zin hebt.

DOKTER RANK *zachter, voor zich uit kijkend*
En dat allemaal voor altijd achter te moeten laten –

NORA Onzin, dat is nergens voor nodig.

DOKTER RANK *als tevoren* – en zonder zelfs een armzalig bewijs van mijn dankbaarheid achter te kunnen laten; niet veel meer dan een vluchtig gemis – niets anders dan een lege plek, die door de eerste de beste gevuld kan worden.

NORA En als ik u nog eens vroeg om –? Nee –

DOKTER RANK Om wat?

NORA Om een groot bewijs van uw vriendschap –

DOKTER RANK Ja, ja?

NORA Nee, ik bedoel – als ik u nou eens om een hele grote dienst vroeg –

DOKTER RANK Zou u mij echt voor een keer zo gelukkig willen maken?

NORA Ach, u weet toch helemaal niet wat het is.

DOKTER RANK Dat is zo. Wat is het dan?

NORA Nee, dat kan ik niet, dokter Rank; het is zo onvoorstelbaar veel – goede raad en hulp en een dienst –

DOKTER RANK Hoe meer, hoe beter. Maar ik heb geen flauw idee wat u bedoelt. Maar zeg op dan. Of vertrouwt u mij niet.

NORA Ik vertrouw u meer dan wie ook. U bent mijn trouwste en beste vriend, dat weet u heel goed. Daarom zal ik het u ook vertellen. Goed, dokter Rank, er is iets wat u mij moet helpen verhinderen. U weet hoeveel, hoe onbeschrijflijk veel Torvald van mij houdt. Hij zou geen ogenblik aarzelen zijn leven voor mij te geven als dat nodig was.

DOKTER RANK *naar haar toegebogen* Nora – denkt u dat hij de enige is –?

NORA *met een lichte schok* Die –?

DOKTER RANK Die met alle plezier zijn leven voor u zou geven.

NORA *moeizaam* O.

DOKTER RANK Ik heb mezelf gezworen u dat te zeggen voor ik stierf. Een betere gelegenheid dan deze zou er nooit gekomen zijn. – Ja, Nora, nu weet u dat. En nu weet u dus ook dat u meer vertrouwen in mij kunt stellen dan in wie dan ook.

NORA *staat op, kalm en rustig* Wilt u mij er even langs laten.

DOKTER RANK *maakt ruimte voor haar, maar blijft zitten* Nora –

NORA *in de deur naar de vestibule* Hélène, zou jij even een lamp willen brengen. – *gaat naar de kachel* Mijn lieve dokter Rank, dat was heel slecht van u.

DOKTER RANK *staat op* Dat ik meer van u heb gehouden dan wie ook? Was dat slecht?

NORA Nee, dat niet, maar om me dat te komen vertellen. Dat was toch nergens voor nodig –

DOKTER RANK Wat bedoelt u. Dat wist u dus –?

Het dienstmeisje komt binnen met de lamp, zet die op de tafel en gaat weer weg.

DOKTER RANK Nora, – mevrouw Helmer bedoel ik, – ik vroeg u of u dat wist?

NORA Hoe kan ik nu nog weten wat ik wist en wat ik niet wist? Dat kan ik u echt niet meer vertellen –. Dat u zo onhandig kon zijn, dokter Rank! Net nu het zo gezellig was.

DOKTER RANK Nu weet u in ieder geval heel zeker dat u met mij kunt doen en laten wat u maar wilt. En vertelt u me dan nu wat u op uw hart hebt?

NORA *kijkt hem aan* Na dit?

DOKTER RANK Alstublieft, vertelt u mij wat dat is.

NORA Dat kan ik nu niet meer.

DOKTER RANK Dat kunt u wel. Zo mag u mij niet straffen. Sta mij toe alles voor u te doen wat in mijn macht ligt.

NORA U kunt helemaal niets voor mij doen. – Bovendien heb ik ook eigenlijk geen hulp nodig. Het waren vast niet meer dan hersenschimmen allemaal. Vast en zeker. Natuurlijk waren het dat! *gaat in schommelstoel zitten, kijkt hem aan, glimlacht* U bent me toch ook een wonderlijk heerschap, dokter Rank. Schaamt u zich niet een beetje nu de lamp is binnengebracht?

DOKTER RANK Nee, beslist niet. Maar misschien is het beter dat ik ga – en maar niet meer terugkom?

NORA Dat is nergens voor nodig. U moet hier gewoon net als tot nu toe blijven komen. U weet heel goed dat Torvald niet buiten u kan.

DOKTER RANK Dat weet ik, maar u?

NORA Ach, ik vind het altijd vreselijk gezellig als u komt.

DOKTER RANK Dat is het juist wat mij op een dwaalspoor gebracht heeft. U bent een raadsel voor me. Ik had zo vaak de indruk dat u bijna even graag in mijn gezelschap was als in dat van Helmer.

NORA Tja, ziet u, er zijn nu eenmaal mensen waar je erg op gesteld bent, en weer andere mensen die je graag heel dicht bij je in de buurt hebt.

DOKTER RANK Daar zit iets in.

NORA Toen ik nog thuis was, hield ik natuurlijk het meest van papa. Maar het was nergens zo gezellig als in de meidenkamer, die zaten tenminste niet steeds op me te vitten en die hadden het altijd zo gezellig met elkaar.

DOKTER RANK Aha, die heb ik dus afgelost.

NORA *vliegt overeind, gaat naar hem toe* Maar m'n lieve dokter Rank, zo bedoelde ik het helemaal niet. Maar u snapt toch ook wel dat het met Torvald net zo is als met papa.

Het dienstmeisje komt op uit de vestibule.

DIENSTMEISJE Mevrouw! *fluistert haar iets in het oor en overhandigt een visitekaartje*

NORA *werpt een blik op heet kaartje* Ah! *stopt het in haar zak*

DOKTER RANK Is er iets?

NORA Nee, nee, niets, alleen –; alleen mijn nieuwe jurk –

DOKTER RANK Hoezo? Daar ligt uw nieuwe jurk toch zeker?

NORA O, die, ja, maar het gaat om een andere, die ik besteld had – Torvald mag er beslist niets van weten –

DOKTER RANK Aha, dat was dus het grote geheim.

NORA Ja, gaat u nu maar naar hem toe, hij zit in het kleine kantoortje. Houdt u hem zo lang aan de praat –

DOKTER RANK Weest u maar gerust, zo makkelijk komt hij niet van me af.

Hij gaat naar Helmers kamer.

NORA *tegen het dienstmeisje* Hij wacht in de keuken?

DIENSTMEISJE Hij kwam via de achtertrap –

NORA Maar heb je hem dan niet verteld dat er bezoek was?

DIENSTMEISJE Jawel, maar dat hielp niet.

NORA Hij weigerde om weg te gaan?

DIENSTMEISJE Ja, hij zegt dat hij pas weggaat als hij met u heeft gesproken.

NORA Laat hem dan maar binnen, maar *zachtjes* Hélène, je mag hier tegen niemand iets over zeggen, het is een verrassing voor mijn man.

DIENSTMEISJE Ja, ja, ik begrijp het.
Ze gaat weg.

NORA Het is zover. Het gebeurt dus toch.
Nee, nee, nee, dat mag niet, dat mag niet. –
Ze doet de grendel voor de deur naar Helmers kamer. Het dienstmeisje houdt de deur naar de vestibule open voor Krogstad en sluit die achter hem. Hij is gekleed in een reisbontmantel, laarzen en bontmuts.

NORA *gaat hem tegemoet* Zachtjes praten.
Mijn man is thuis.

KROGSTAD En wat dan nog?

NORA Wat wilt u?

KROGSTAD Een kleinigheidje dat ik wilde weten.

NORA Vlug dan. En dat is?

KROGSTAD U weet vermoed ik dat ik inmiddels mijn ontslag heb gekregen.

NORA Ik kon er niets tegen doen, mijnheer Krogstad. Ik heb mijn uiterste best voor u gedaan maar dat heeft niet mogen baten.

KROGSTAD Dat uw man niet meer van u houdt! Hij weet wat ik u kan aandoen, en dan durft hij desondanks –

NORA Hoe komt u erbij dat hij dat zou weten?

KROGSTAD Ach nee, dat dacht ik eigenlijk wel. Het zou me verbaasd hebben van mijn beste Torvald Helmer als hij zoveel moest had weten op te brengen –

NORA Mijnheer Krogstad, wat meer respect voor mijn man alstublieft.

KROGSTAD God bewaar me, ik heb alle respect voor hem. Maar omdat u dit zo angstvallig voor hem verborgen probeert te houden, neem ik aan dat u beter dan gisteren begrijpt wat u eigenlijk hebt gedaan?

NORA Beter dan u mij ooit duidelijk had kunnen maken.

KROGSTAD Ach ja, zo'n slechte jurist als ik –

NORA Wat wilde u weten?

KROGSTAD Ik wou alleen maar zien hoe het met u was, mevrouw Helmer. Ik heb de hele dag over u lopen nadenken. Een wisselloper, een kladschrijver als ik, een – enfin, zelfs iemand als ik heeft een hart, moet u weten.

NORA Bewijst u dat dan, denk aan mijn kinderen.

KROGSTAD Hebben u of uw man aan de mijne gedacht? Maar dat terzijde. Wat ik u had willen zeggen, is dat u deze zaak niet al te ernstig hoeft op te vatten. Ik ben voorlopig niet van plan een aanklacht tegen u in te dienen.

NORA O nee? Ach, dat wist ik ook eigenlijk wel.

KROGSTAD De zaak kan net zo goed in der minne geregeld worden. Daar hoeft verder geen mens iets van te weten, het blijft iets tussen ons drieën.

NORA Ik wil niet dat mijn man er ooit iets van te weten komt.

KROGSTAD Hoe wilde u dat verhinderen?
Of hebt u genoeg geld om de rest van de schuld terug te betalen?

NORA Nee, niet nu meteen.

KROGSTAD Of ziet u een mogelijkheid dat geld een dezer dagen ergens vandaan te halen?

NORA Geen mogelijkheid waar ik gebruik van zou willen maken.

KROGSTAD Daar zou u weinig mee opgeschoten zijn. Zelfs als u nu hier met de benodigde contanten tegenover me had gestaan, zou u nog uw schuldbewijs niet van me teruggekregen hebben namelijk.

NORA Legt u me dan eens uit waar u dat voor wilt gebruiken.

KROGSTAD Om het te bewaren – en achter de hand te hebben. Weest u gerust, geen buitenstaander zal daar ooit weet van krijgen. Maar als u rond zou lopen met ik weet niet wat voor wanhopige plannen.

NORA Dat is zo.

KROGSTAD Als u bijvoorbeeld zou rondlopen met het plan man en kinderen in de steek te laten –

NORA Dat is zo!

KROGSTAD – of als u nog iets ergers van plan zou zijn –

NORA Hoe kunt u dat weten?

KROGSTAD – laat dat plan dan varen.

NORA Hoe kunt u weten dat ik daarmee rondliep?

KROGSTAD Dat is wat de meesten van ons het eerst te binnen schiet. Ik heb ook dat soort plannen gemaakt, maar ik durfde niet –

NORA *toonloos* Ik ook niet.

KROGSTAD *opgelucht* Nee, dat dacht ik al, dat u dat niet zou durven, u al net zomin als ik.

NORA Nee, dat kan ik niet.

KROGSTAD Dat zou ook heel dom van u zijn. Zodra de storm is gaan liggen. – Ik heb de brief voor uw man hier in mijn zak

–

NORA En daar staat alles in?

KROGSTAD Zo voorzichtig mogelijk geformuleerd.

NORA *snel* Die brief mag hij nooit onder ogen krijgen. Verscheurt u hem. Ik zoek wel een mogelijkheid om aan dat geld te komen.

KROGSTAD Het spijt me mevrouw, maar ik meen begrepen te hebben dat u daarnet beweerde –

NORA Ik heb het niet over het geld dat ik u schuldig ben. Vertelt u mij hoeveel geld u van mijn man wilt hebben, dan zal ik u dat geld bezorgen.

KROGSTAD Ik wil helemaal geen geld van uw man.

NORA Wat dan?

KROGSTAD Dat zal ik u vertellen. Ik wil hogerop, mevrouw. Ik wil een betere baan dan ik had en uw man moet me daarbij helpen. Ik heb me anderhalfjaar lang nergens schuldig aan gemaakt, niets oneerlijks gedaan. Ik heb al die tijd genoeg genomen met het armzaligste salaris dat je je voor kunt stellen; ik was blij me stap voor stap weer op te kunnen werken. Maar omdat ik nu op straat gezet ben, neem ik geen genoeg meer met het baantje dat ik tot nu toe had. Ik wil hogerop, zoals ik al zei. Ik wil weer terug naar de bank – en een betere baan. Uw man moet maar iets voor me regelen –

NORA Dat doet hij nooit!

KROGSTAD Dat doet hij wel, ik ken hem, hij durft geen kik te geven. En ik zit daar samen met hem, dan zult u nog eens wat zien! Binnen een jaar ben ik zijn rechterhand. Dan is het Nils Krogstad en niet Torvald Helmer die de touwtjes in handen heeft bij de bank.

NORA Dat is volslagen onmogelijk!

KROGSTAD U bent toch niet weer van plan –!

NORA Nu durf ik het wel.

KROGSTAD Ach, mij maakt u niet bang. Zo'n keurig, verwend vrouwtje als u –

NORA U zult nog verbaasd staan, u zult nog verbaasd staan!

KROGSTAD Onder het ijs misschien? Het koude, pikzwarte water in? Om dan tegen het voorjaar weer boven te komen drijven, niet om aan te zien, onherkenbaar, zonder haar –

NORA Mij maakt u niet bang.

KROGSTAD U mij ook niet. Zoiets doe je niet, mevrouw Helmer. Wat heeft dat bovendien voor zin? Ik heb hem hier in mijn zak.

NORA Daarna? Als ik er niet meer ben –?

KROGSTAD Niet vergeten dat ik dan uitmaak hoe de mensen zich u zullen herinneren.

Nora weet niet wat ze moet zeggen en staart hem aan.

KROGSTAD Tja, nou heb ik u verteld wat u te wachten staat. Geen domme dingen doen nu. Zodra Helmer mijn brief gekregen heeft, verwacht ik een berichtje van hem. En weest u wel zo goed te bedenken dat uw man mij zelf tot dit soort methodes heeft gedwongen. Dat zal ik hem nooit vergeven. Tot ziens, mevrouw.

Hij gaat weg.

NORA *loopt naar de deur van de vestibule, opent hem op een kier en luistert* Weg. Zonder de brief af te geven. Ach, nee, nee, dat zou hij toch nooit gedaan hebben! *doet de deur steeds verder open* Wat? Hij blijft staan in het trapportaal. Gaat niet naar beneden. Heeft hij zich bedacht? Zou hij –?

Er valt een brief in de brievenbus, daarna Krogstads voetstappen de trap af naar beneden.

NORA *met een onderdrukte kreet, loopt naar de tafel bij de divan, korte pauze*

In de brievenbus. *kijkt angstig om naar de deur naar de vestibule* Daar ligt hij. – Torvald, Torvald, nu zijn we reddeloos verloren.

MEVROUW LINDE *komt met de jurk uit de kamer links* Nu weet ik niet wat ik nog meer zou kunnen doen. Zullen we hem even passen –?

NORA *hees en zacht* Kristine, kom eens hier.

MEVROUW LINDE *gooit de jurk op de divan*

Wat is er met je? Zoals jij eruit ziet.

NORA Kom eens hier. Zie je die brief? Daar kijk – achter het ruitje in de brievenbus.

MEVROUW LINDE Ja, ja.

NORA Die brief is van Krogstad –

MEVROUW LINDE Nora, – het is Krogstad die je dat geld geleend heeft?

NORA Ja, en nu komt Torvald alles te weten.

MEVROUW LINDE Geloof me, Nora, dat is echt het beste voor jullie allebei.

NORA Maar er is meer dan ik je verteld heb.

Ik heb een handtekening vervalst –

MEVROUW LINDE In Godsnaam, Nora –?

NORA Nou wil ik alleen, Kristine, dat jij mijn getuige bent.

MEVROUW LINDE Hoezo getuige? Wat moet ik –?

NORA Omdat ik op het punt sta mijn verstand te verliezen – en het heel goed zou kunnen –

MEVROUW LINDE Nora!

NORA Dat mij iets zou kunnen overkomen – iets waardoor ik hier niet meer zou zijn wanneer –

MEVROUW LINDE Nora, Nora, je bent helemaal in de war!

NORA Als er dan iemand zou zijn die alles op zich zou willen nemen, de volledige verantwoordelijkheid, snap je –

MEVROUW LINDE Ja, maar hoe kun je denken –?

NORA Dan moet jij iedereen vertellen dat dat niet waar is, Kristine. Ik heb beslist mijn verstand niet verloren. Ik ben volledig bij mijn positieven nu en ik zeg je dit: ik heb alles alleen gedaan. Onthoud dat goed.

MEVROUW LINDE Dat zal ik zeker. Maar ik begrijp er niets van.

NORA Ach, wie zou dat ook kunnen begrijpen? Het is iets volslagen onmogelijks wat er nu gaat gebeuren.

MEVROUW LINDE Iets onmogelijks?

NORA Ja iets volslagen onmogelijks. Maar dat is zoiets vreselijks, Kristine; en het mag onder geen voorwaarde zo ver komen.

MEVROUW LINDE Ik ga nu meteen met Krogstad praten.

NORA Niet naar hem toe gaan. Hij zal je alleen maar pijn doen!

MEVROUW LINDE Er was een tijd dat hij met alle liefde al het mogelijke voor mij gedaan had.

NORA Hij?

MEVROUW LINDE Waar woont hij?

NORA Ik weet niet –? O ja, – *zoekt in haar zak* zijn kaartje. Maar die brief, die brief –!

HELMER *in zijn kamer, klopt op de deur* Nora!

NORA *schreeuwt van angst* Wat is er? Wat wil je?

HELMER Toe, niet schrikken. We komen echt niet binnen, maar je hebt de deur op slot gedaan, ben je aan het passen?

NORA Ja, ja, ik ben aan het passen. Ik word zo mooi, Torvald!

MEVROUW LINDE *heeft het kaartje bestudeerd* Hij woont hier vlak om de hoek.

NORA Ja, maar dat heeft toch geen zin. Wij zijn verloren. De brief ligt toch al in de brievenbus.

MEVROUW LINDE En je man heeft de sleutel? Krogstad moet zijn brief ongeopende terugvragen, hij moet maar een excuus bedenken –

NORA Maar juist rond deze tijd gaat Torvald –

MEVROUW LINDE Probeer tijd te winnen, ga zo lang naar hem toe. Ik kom zo gauw ik kan weer terug.
Ze gaat snel weg door de deur naar de vestibule.

NORA *gaat naar Helmers deur, opent die en kijkt naar binnen* Torvald!

HELMER *in de volgende kamer* Zo, mag ik dan nu eindelijk mijn eigen kamer weer in? Kom, Rank, zul je zien. *in de deuropening* Maar wat is dit?

NORA Wat, lieve Torvald?

HELMER Rank had me net lekker gemaakt met een grootse verkleedpartij.

DOKTER RANK *in de deuropening* Ja, dat dacht ik, maar ik had het blijkbaar bij het verkeerde einde.

NORA Er is niemand die mij voor morgenavond in al mijn pracht bewonderen mag.

HELMER Maar wat zie je er moe uit, mijn lieve Nora. Heb je een beetje te veel geoefend?

NORA Nee, ik heb nog helemaal niet geoefend.

HELMER Maar dat is echt wel nodig –

NORA Ja, dat is het zeker, Torvald. Maar ik ben nergens zonder jouw hulp; ik ben helemaal vergeten hoe het moet.

HELMER Dan zullen we daar eens gauw iets aan doen.

NORA Heb je dan eindelijk ook wat tijd voor mij, Torvald? Beloof je me dat? O, ik vind het zo griezelig. Al die mensen –. Je moet de hele avond bij me blijven, Geen zaken meer, geen pen meer aanraken. Toe? Doe je het, lieve Torvald?

HELMER Ik beloof je: ik sta de hele avond tot jouw beschikking, klein hulpeloos wezentje dat je bent. – Hm, dat is waar ook, ik zou net even gaan kijken of – *loopt naar de vestibuledeur*

NORA Of wat?

HELMER Of er nog post is.

NORA Nee, nee, niet doen, Torvald!

HELMER Waarom niet?

NORA Torvald, alsjeblieft: er is geen post, echt niet.

HELMER Mag ik niet eens even gaan kijken? *wil gaan*
Nora aan de piano, slaat de eerste akkoorden aan van de tarantella

HELMER *bij de deur, blijft staan* Aha!

NORA Ik kan niet dansen morgen als ik niet eerst met je mag oefenen.

HELMER *gaat naar haar toe* Ben je echt zo zenuwachtig, lieve Nora?

NORA Ja, onvoorstelbaar zenuwachtig. Laten we het nu meteen proberen. We hebben nog net even tijd voor we aan tafel gaan. Toe, ga zitten en speel voor me, lieve Torvald. En zeg me wat ik fout doe, vertel me precies wat ik doen moet, net als anders.

HELMER Met alle genoegen, met het grootste genoegen zelfs, omdat je het zo lief vraagt.
Hij gaat achter de piano zitten.

NORA *pakt de tamboerijn uit de doos en een lange brokaten sjaal, die ze in alle haast om zich heen drapeert, daarna staat ze plotseling met een sprongetje midden in de kamer en roept* Speel voor me! Nu wil ik dansen!
Helmer speelt en Nora danst, dokter Rank staat bij de piano achter Helmer toe te kijken.

HELMER *al spelend* Langzamer, – langzamer.

NORA Ik kan niet anders.

HELMER Niet zo woest, Nora!

NORA Zo moet het juist.

HELMER *houdt op* Nee, nee, dit gaat niet zo.

NORA *lacht en zwaait met haar tamboerijn*

Dat was toch wat ik zei?

DOKTER RANK Laat mij voor haar spelen.

HELMER *staat op* Doe dat, dan kan ik haar makkelijker vertellen hoe het wel moet.

Dokter Rank gaat achter de piano zitten en speelt, Nora danst steeds wilder. Helmer is bij de kachel gaan staan en geeft haar af en toe een paar aanwijzingen, het is net alsof ze hem niet hoort, haar haar gaat los en valt over haar schouders, het kan haar niets schelen, ze danst door. Mevrouw Linde komt binnen. Mevrouw Linde staat met stomheid geslagen in de deuropening

NORA *al dansend* Hier is het feest, Kristine.

MEVROUW LINDE Maar mijn lieve Nora, je danst alsof je leven er vanaf hangt.

NORA Dat doet het toch ook.

HELMER Rank, hou op, dit is je reinste waanzin. Hou op, zeg ik.

Dokter Rank houdt op met spelen en Nora blijft plotseling staan.

HELMER *naar haar toe* Dit is niet te geloven.

Je bent alles vergeten wat ik je geleerd had.

NORA *gooit de tamboerijn weg* Nou heb je het zelf gezien.

HELMER Nee, ik moet je nog maar eens goed uitleggen hoe het moet.

NORA Je hebt nu zelf gezien hoe nodig dat is.

Je moet me precies vertellen wat ik doen moet. Beloof je me dat, Torvald?

HELMER Reken maar.

NORA Je mag nergens anders aan denken dan aan mij, vandaag niet en morgen ook niet; je mag geen brief openmaken, – geen brievenbus zelfs –

HELMER Ben je nog steeds bang voor die kerel –

NORA Hè? Ja, ja, dat ook.

HELMER Nora, ik zie het aan je, er is een brief van hem gekomen.

NORA Weet ik niet. Ik denk het, maar die mag je nu niet lezen. Er mag niks naars tussen ons gebeuren tot het achter de rug is allemaal.

DOKTER RANK *zachtjes tegen Helmer* Doe wat ze zegt.

HELMER *slaat zijn arm om haar heen* Goed, jij krijgt je zin. Maar morgenavond, als je gedanst hebt –

NORA Dan ben je vrij om te doen en te laten wat je wilt.

DIENSTMEISJE *in de deuropening rechts* Mevrouw, de tafel is gedekt.

NORA We willen champagne, Hélène!

DIENSTMEISJE Goed, mevrouw. *gaat weg*

HELMER Ei, ei – groot feest dus?

NORA Champagne drinken tot de vroege ochtend. *roept* En bitterkoekjes, Hélène – massa's bitterkoekjes, voor deze ene keer.

HELMER *pakt haar handen* Toe, toe, alsjeblijft, niet zo schuw en woest. Wees nou mijn lieve kleine leeuwerik, net als anders.

NORA Ik zal mijn best doen. Maar ga jij nou alvast maar aan tafel, en u ook dokter Rank. Kristine, zou jij me dan even willen helpen met mijn haar?

DOKTER RANK *zacht, als hij weggaat* Het is niet zo dat jullie – dat er iemand op komst is?

HELMER Ach welnee, beste kerel, dat is niks anders dan die kinderlijke angsten van haar waar ik je net al iets over vertelde.

Ze gaan de kamer rechts binnen.

NORA En?!

MEVROUW LINDE De stad uit.

NORA Ik zag het aan je.

MEVROUW LINDE Hij komt morgenavond thuis. Ik heb een briefje voor hem achtergelaten.

NORA Dat had je niet moeten doen. Je kunt het toch niet tegenhouden. Het is eigenlijk een groot feest om hier te wachten tot het onmogelijke gebeurt.

MEVROUW LINDE Wat denk je dan dat er gebeurt?

NORA Ach, dat begrijp jij toch niet. Ga alvast maar naar ze toe, ik kom zo.

Mevrouw Linde gaat de eetkamer binnen.

NORA *blijft even staan om haar krachten te verzamelen, kijkt dan op haar horloge* Het is vijf uur nu, nog zeven uur tot middernacht.

En dan vierentwintig uur tot het weer middernacht is. Dan is de tarantella afgelopen. Vierentwintig en zeven?

Enendertig uur voor een heel leven.

HELMER *in de deuropening rechts* Waar blijft nou onze kleine leeuwerik?

NORA *loopt hem met open armen tegemoet* Hier ben ik!

DERDE BEDRIJF

Dezelfde kamer. De divantafel en de bijbehorende stoelen zijn naar het midden van de kamer geschoven. Op de tafel staat een brandende lamp. De deur naar de vestibule staat open. Er klinkt dansmuziek van de bovenverdieping.

Mevrouw Linde zit aan de tafel en bladert verstrooid in een boek; probeert te lezen, maar lijkt haar gedachten er niet bij te kunnen houden. Een paar maal luistert ze gespannen of ze de buitendeur niet hoort.

MEVROUW LINDE *kijkt op haar horloge* Nog steeds niet. En veel langer mag het toch niet meer duren. Als hij nu maar niet – *luistert weer* Ah, daar is hij.

Ze gaat naar de vestibule en doet voorzichtig de voordeur open, zachte voetstappen op de trap; ze fluistert:

Komt u gerust binnen. Er is niemand.

KROGSTAD *in de deuropening* Ik vond uw briefje toen ik thuis kwam. Waarom is dit?

MEVROUW LINDE Ik moest absoluut met u praten.

KROGSTAD Zo? En dat moest absoluut hier gebeuren?

MEVROUW LINDE Bij mij was onmogelijk; mijn kamer heeft geen eigen opgang. Kom rustig binnen. Wij zijn alleen. Het dienstmeisje is naar bed en de Helmers zijn naar een bal hier boven.

KROGSTAD *gaat de kamer in* Kijk, kijk, de Helmers zijn gaan dansen? Echt waar?

MEVROUW LINDE Ja, waarom niet?

KROGSTAD Dat is ook zo.

MEVROUW LINDE Ja, Krogstad, wij moeten praten.

KROGSTAD Is er dan iets waar wij samen over kunnen praten?

MEVROUW LINDE Heel wat.

KROGSTAD Ik dacht van niet.

MEVROUW LINDE Nee, want u hebt mij nooit goed begrepen.

KROGSTAD Viel er dan meer te begrijpen dan wat volkomen duidelijk was? Een harteloze vrouw laat een man in de steek omdat er zich iets voordeligers aandient.

MEVROUW LINDE Denkt u dat ik zo harteloos ben? En denkt u echt dat het zo gemakkelijk voor me was om met u te breken?

KROGSTAD Niet dan?

MEVROUW LINDE Dacht u dat echt, Krogstad?

KROGSTAD Als dat niet zo is, waarom schreef u mij dan toen zo'n brief?

MEVROUW LINDE Ik kon niet anders. Toen ik met u moest breken, was het ook mijn plicht wat u voor mij voelde met wortel en tak uit te roeien.

KROGSTAD *wrijft zijn handen* Dat was het dus. En dat allemaal – alleen voor dat rotgeld!

MEVROUW LINDE U mag niet vergeten dat ik een hulpeloze moeder had en twee kleine broertjes. We konden niet op u wachten, Krogstad, want zoveel had u niet te bieden destijds.

KROGSTAD Dat is waar, maar u had desondanks niet het recht mij af te wijzen voor een ander.

MEVROUW LINDE Ik weet het niet. – Ik ben me blijven afvragen of ik dat recht toen had of niet.

KROGSTAD *zachter* Toen ik u kwijt raakte was het net alsof ik geen vaste grond meer onder de voeten kon krijgen. Kijk naar me. Ik ben niet meer dan een eenzame schipbreukeling die zich vastklampt aan een stuk wrakhout.

MEVROUW LINDE Wie weet is de redding niet ver meer.

KROGSTAD Hij was binnen handbereik maar toen kwam u en deed alles weer teniet.

MEVROUW LINDE Zonder het te weten, Krogstad. Ik hoorde pas vandaag dat ik uw baan zou krijgen op de bank.

KROGSTAD Ik ben best bereid dat van u aan te nemen als u dat zegt. Maar nu u het weet, trekt u zich dan niet terug?

MEVROUW LINDE Nee, want daar zou u niets mee opschieten.

KROGSTAD Wat hebt u daarmee te maken of ik er iets mee opschiet of niet – ik zou het gedaan hebben.

MEVROUW LINDE Ik heb geleerd om nooit overhaast te handelen. Het leven en de harde, bittere noodzaak hebben me dat wel bijgebracht.

KROGSTAD Zoals het leven mij geleerd heeft geen enkele waarde te hechten aan dat soort uitspraken.

MEVROUW LINDE Dan heeft het leven u iets heel verstandigs geleerd. Maar in daden gelooft u wel?

KROGSTAD Hoe bedoelt u?

MEVROUW LINDE U zei daarnet dat u zich voelde als een schipbreukeling die zich vastklampt aan een stuk wrakhout.

KROGSTAD Daar heb ik alle reden toe, lijkt mij.

MEVROUW LINDE Ik ben ook zo'n schipbreukeling. Niemand om te betreuren, niemand om voor te zorgen.

KROGSTAD Dat was uw eigen keuze.

MEVROUW LINDE Ik had destijds geen andere.

KROGSTAD Goed, en verder?

MEVROUW LINDE Krogstad, als die schipbreukelingen nou eens probeerden elkaar te helpen, elkaar de hand te reiken.

KROGSTAD Wat zegt u?

MEVROUW LINDE Twee mensen die zich aan een stuk wrakhout vastklampen zijn toch altijd beter af dan wanneer ze zich allebei aan hun eigen stuk wrakhout vastklampen.

KROGSTAD Kristine!

MEVROUW LINDE Waarom denkt u dat ik naar de stad gekomen ben?

KROGSTAD Toch niet om mij?

MEVROUW LINDE Ik moet werken als ik in leven wil blijven. Mijn hele leven lang, zo lang ik me kan herinneren, heb ik gewerkt en dat was mijn enige en grootste vreugde. Maar nu ben ik helemaal alleen in de wereld, en voel ik me zo vreselijk leeg en in de steek gelaten. Wie alleen voor zichzelf werkt, kan daar geen vreugde uit putten. Krogstad, geef mij iemand en iets waar ik voor kan werken.

KROGSTAD Ik geloof er geen woord van. Een overspannen vrouw die iets zegt dat ze niet waar kan maken, die zichzelf opoffert.

MEVROUW LINDE Hebt u ooit eerder het gevoel gehad dat ik overspannen was?

KROGSTAD Zou u dat allemaal werkelijk aandurven? En dan nog iets – u weet wat ik in de tussentijd allemaal heb uitgespookt?

MEVROUW LINDE Ja.

KROGSTAD En u weet waarvoor ik hier versleten word?

MEVROUW LINDE Dat klinkt alsof u ervan overtuigd was dat u samen met mij een ander mens had kunnen worden.

KROGSTAD Dat weet ik heel zeker.

MEVROUW LINDE Zou het daar te laat voor zijn?

KROGSTAD Kristine – dat zeg je bij je volle verstand! Dat doe je. Ik zie het aan je. Zou je dat echt aandurven –?

MEVROUW LINDE Ik heb iemand nodig waar ik voor kan leven en jouw kinderen verlangen naar een moeder. Wij verlangen naar elkaar, Krogstad, ik ben ervan overtuigd dat je een goed mens bent – met jou samen durf ik alles aan.

KROGSTAD *pakt haar handen* Dank je, dank je, Kristine – ik weet zeker dat ik me ook in de ogen van anderen kan rehabiliteren. –

Ah, maar dat was ik helemaal vergeten –

MEVROUW LINDE *luistert* Stil! De tarantella!

Je moet weg!

KROGSTAD Waarom? Wat is er?

MEVROUW LINDE Hoor je die dans boven? Als die afgelopen is, kunnen ze ieder moment hier zijn.

KROGSTAD Ja, ik ga al. Het is toch allemaal vergeefs. U weet natuurlijk niet wat ik tegen de Helmers heb ondernomen.

MEVROUW LINDE Dat weet ik, Krogstad.

KROGSTAD En desondanks zou u het aandurven –?

MEVROUW LINDE Ik begrijp heel goed tot wat voor dingen de wanhoop een man als u kan drijven.

KROGSTAD Kon ik het maar ongedaan maken!

MEVROUW LINDE Zo moeilijk is dat niet, want uw brief ligt nog steeds in de brievenbus.

KROGSTAD Weet u dat heel zeker?

MEVROUW LINDE Ja maar –

KROGSTAD *kijkt haar onderzoekend aan* Zit dat zo? U wilt uw vriendin redden en tot elke prijs? Zegt u het maar. Is dat het?

MEVROUW LINDE Krogstad. Wie zichzelf één keer omwille van een ander heeft verkocht, doet dat geen tweede keer.

KROGSTAD Ik vraag mijn brief terug.

MEVROUW LINDE Nee, nee.

KROGSTAD Wel, natuurlijk. Ik blijf tot Helmer beneden komt en dan zeg ik hem dat hij mij mijn brief terug moet geven – dat hij alleen over mijn ontslag gaat – dat hij hem niet moet lezen –

MEVROUW LINDE Nee Krogstad, ik wil niet dat u die brief terugvraagt.

KROGSTAD Vertelt u mij dan eens, was het niet daarom dat u mij hier naar toe hebt laten komen?

MEVROUW LINDE Ja, aanvankelijk wel ja, maar daar zit inmiddels een heel etmaal tussen, en het zijn onwaarschijnlijke dingen waar ik gedurende die tijd getuige van ben geweest hier in dit huis. Helmer moet alles weten, dat ongelukzalige geheim moet boven tafel, ze moeten het met elkaar uitpraten. Dit kan en mag zo niet verder gaan met al die geheimzinnigdoenerij en al die leugens.

KROGSTAD Mij goed, als u dat aandurft –. Maar er is één ding wat ik kan doen, en dat doe ik dan nu maar meteen –

MEVROUW LINDE *luistert* Vlug! Weg, weg! De dans is afgelopen, we zijn hier geen moement langer veilig.

KROGSTAD Ik wacht beneden op u.

MEVROUW LINDE Doet u dat, dan kunt u me meteen even naar huis brengen.

KROGSTAD Nooit eerder ben ik zo onvoorstelbaar gelukkig geweest.

Hij gaat weg door de buitendeur. De deur tussen de kamer en de vestibule blijft openstaan.

MEVROUW LINDE *ruimt wat op en legt haar jas klaar* Wat een ommekeer! Ja! Wat een ommekeer! Mensen om voor te werken – voor te leven, een huis om gezellig te maken. Dat wordt flink aanpakken. Ik hoop maar dat ze nu snel komen.

luistert O, daar zijn ze. Kleren aan. *doet haar jas aan en zet haar hoed op*

Je hoort de stemmen van Helmer en Nora in het trappenhuis, een sleutel wordt omgedraaid in het slot en Helmer dwingt Nora bijna met geweld de vestibule in. Ze heeft het Italiaanse kostuum aan met een grote, zwarte shawl erover, hij is in rok met een openhangende zwarte domino er overheen.

NORA *nog in de deuropening, zich verzettend* Nee, nee, nee, niet naar huis! Ik wil weer naar boven. Ik wil nog even blijven.

HELMER Maar lieve Nora –

NORA Hè, toe, alsjeblijft Torvald, alsjeblijft, alsjeblijft – een uurtje nog!

HELMER Geen minuut langer, lieve schat van me. Dat was nu eenmaal de afspraak. Zo, de kamer in. Je staat hier kou te vatten.

Hij duwt haar, ondanks haar verzet, zonder veel moeite de kamer in.

MEVROUW LINDE Goedenavond.

NORA Kristine!

HELMER Wat, mevrouw Linde, wat doet u hier zo laat?

MEVROUW LINDE Het spijt me. Maar ik wilde Nora zo graag nog even zien in haar kostuum.

NORA Heb jij hier al die tijd op me zitten wachten?

MEVROUW LINDE Ja, ik was jammer genoeg net even te laat, je was al naar boven, en toen kon ik niet eerder weg, vond ik, dan dat ik je gezien had.

HELMER *doet Nora's shawl af* Nou, bekijkt u haar dan maar eens goed. Ik vind dat ze gezien mag worden. Ziet ze er niet verrukkelijk uit, mevrouw Linde?

MEVROUW LINDE Dat doet ze –

HELMER Is ze niet ongelooflijk mooi zo? Daar was iedereen het over eens trouwens boven. Maar eigenwijs dat ze is – dat lieve kleine ding. Wat moeten we daaraan doen? Kunt u zich dat voorstellen, dat ik bijna geweld moest gebruiken om haar mee te krijgen.

NORA Torvald, je zult er nog spijt van krijgen dat je me dat halfuurtje langer niet gegund hebt.

HELMER U hoort het, mevrouw. Ze danst haar tarantella – met overweldigend succes – verdient trouwens – hoewel haar optreden misschien wat aan de vrijmoedige kant was, ik bedoel – wat vrijmoediger dan strikt genomen verenigbaar is met de eisen van de kunst. Maar goed! De hoofdzaak is – ze heeft succes, ze heeft overweldigend succes. En dan zou ik haar daar hebben moeten laten? Het effect hebben moeten bederven? Geen denken aan; ik heb mijn beeldschone Caprikind bij de arm genomen, – mijn capricieuze Caprikind, zou ik bijna zeggen, een snelle ronde door de zaal, een buiging naar alle kanten – en, zoals dat in romans heet – de schitterende verschijning is verdwenen. Een sortie hoort indruk te maken, mevrouw Linde, maar het is mij volslagen onmogelijk Nora dat duidelijk te maken. Poeh, wat is het hier warm. *gooit zijn domino op een stoel en doet de deur naar zijn kamer open* Wat? Het is stikdonker daar. Ach ja, natuurlijk. Neemt u me niet kwalijk.

Hij gaat naar binnen en steekt een paar kaarsen aan.

NORA *fluistert snel en ademloos* En?!

MEVROUW LINDE *zacht* Ik heb met hem gepraat.

NORA En –?

MEVROUW LINDE Nora – je zult je man alles moeten vertellen.

NORA *toonloos* Ik wist het.

MEVROUW LINDE Je hebt niets te vrezen van Krogstad, maar je moet het hem vertellen.

NORA Geen denken aan.

MEVROUW LINDE Dan vertelt de brief het hem wel.

NORA Dank je, Kristine, ik weet nu wat me te doen staat. Stil –!

HELMER *komt weer binnen* En mevrouw, uitgekeken?

MEVROUW LINDE Ja, en dan wilde ik u nu een goede nacht wensen.

HELMER Wat, nu al? Is dat van u, dat breiwerk?

MEVROUW LINDE *pakt het Ja*, dank u, dat was ik bijna vergeten.

HELMER U breit dus?

MEVROUW LINDE Ja.

HELMER Mag ik u dan een goede raad geven?

U kunt beter borduren.

MEVROUW LINDE O ja? Waarom dat?

HELMER Omdat dat er veel beter uitziet. Kijk maar: een borduurwerkje houd je zo, in je linkerhand, en in de rechter heb je de naald en die beweegt zich dan – zo – in één elegante, lange beweging. Ja toch –?

MEVROUW LINDE Dat is heel goed mogelijk –

HELMER Terwijl iemand die zit te breien, dat is altijd een gruwelijk gezicht. Kijk maar: armen strak tegen het lichaam – de breinaalden die op en neer gaan – dat heeft iets chinees bijna. – O, dat was werkelijk een uitstekende champagne die daar geschonken werd.

MEVROUW LINDE Goed, welterusten dan, Nora, en nou niet meer eigenwijs zijn.

HELMER Heel juist, mevrouw Linde!

MEVROUW LINDE Goede nacht, directeur.

HELMER *volgt haar naar de deur* Goede nacht, goede nacht. U komt toch wel veilig thuis, hoop ik? Ik had u met alle genoeg even willen brengen maar u hoeft niet zo ver geloof ik. Goede nacht, goede nacht.

Ze gaat weg, hij sluit de deur achter haar en komt weer binnen.

Hèhè, die is eindelijk weg. Wat een doodsaaï mens, die vrouw.

NORA Ben je niet vreselijk moe, Torvald?

HELMER Welnee, helemaal niet.

NORA Geen zin om te gaan slapen?

HELMER Nee, echt niet, ik voel me juist klaarwakker. En jij? Ja, jij ziet er inderdaad moe uit en slaperig.

NORA Ja, ik ben ook vreselijk moe. Nog even en dan ga ik slapen.

HELMER Wat zei ik, wat zei ik! Het was dus heel verstandig van me dat we niet langer gebleven zijn.

NORA Ach, alles wat jij doet is toch even verstandig.

HELMER *kust haar voorhoofd* Nu praat mijn leeuwerikje alsof ze een mens was. Maar heb je gemerkt hoe vrolijk Rank was vanavond?

NORA O ja? Is dat zo? Ik heb geen tijd gehad om met hem te praten.

HELMER Ik ook niet eigenlijk maar ik heb hem lang niet in zo'n goed humeur gezien. *kijkt haar een tijdje aan, komt dan dichterbij* Hm – wat is het toch heerlijk om weer thuis te zijn, helemaal alleen met jou. – O, wat ben je toch een opwindende, mooie jonge vrouw!

NORA Kijk niet zo naar me, Torvald!

HELMER Mag ik mijn allerliefste bezit niet bekijken? Al die heerlijkheid die alleen van mij is, helemaal alleen van mij, helemaal.

NORA *loopt naar de andere kant van de tafel*

Dat soort dingen moet je niet tegen me zeggen nu.

HELMER *loopt haar achterna* Je hebt de tarantella nog in je bloed, merk ik. En dat maakt je nog verleidelijker. Hoor! De gasten beginnen weg te gaan. *zachter* Nora – nog even en dan is het hele huis in diepe rust.

NORA Ik hoop het maar.

HELMER Zo is het toch, mijn lieve Nora? Dat weet je toch – als ik zo samen met jou ergens bij vreemde mensen ben – weet je waarom ik dan zo weinig tegen je zeg, zo ver bij je vandaan blijf, je alleen af en toe aankijk, maar zonder dat iemand het merkt, – weet je waarom ik dat doe? Dat is omdat ik mezelf dan kan wijsmaken dat je mijn minnares bent, dat niemand dat weet, dat wij in het geheim met elkaar verloofd zijn, en dat niemand zelfs ook maar vermoedt wat wij met elkaar hebben.

NORA Ja, ja, ja; ik weet heel goed dat je nooit ergens anders aan denkt dan aan mij.

HELMER En als we dan weggaan, en ik leg je shawl om je prachtige, tere, jonge, schouders – om dat beeldschone halsje van je – dan verbeeld ik me dat jij mijn jonge bruidje bent, dat we thuiskomen na de plechtigheid, dat ik je voor het eerst meeneem naar huis – dat ik voor het eerst alleen met je ben – helemaal alleen met jou, jong, en beven van angst, en mooi! Ik heb de hele avond naar niks anders verlangd dan naar jou. Toen ik je zo verleidelijk zag rondwervelen tijdens de tarantella – toen steeg het bloed me naar mijn hoofd – ik hield het niet meer uit – daarom heb ik je zodra hij was afgelopen mee naar beneden genomen. –

NORA Ga weg, Torvald! Je moet weggaan. Ik wil niet.

HELMER Wat bedoel je? Jij speelt een spelletje met me Nora. Wil, wil? Ik ben toch je man –?

Er wordt op de buitendeur geklopt.

NORA *krimpt in elkaar* Hoorde je dat –?

HELMER *naar de vestibule* Wie is daar?

DOKTER RANK *buiten* Ik ben het. Mag ik heel even binnenkomen.

HELMER *zachtjes, geërgerd* Wat moet hij dan nu weer? *luid* Wacht even. *gaat opendoen*

Aardig van je om onze deur niet zomaar voorbij te lopen.

DOKTER RANK Ik dacht dat ik je stem hoorde, en toen wou ik nog even een blik naar binnen werpen. *laat zijn blik snel even rondgaan* Ach ja, bekend en geliefd terrein dit. Wat hebben jullie het toch rustig en gezellig, jullie tweetjes.

HELMER Jij had het boven ook aardig naar je zin anders, kreeg ik de indruk.

DOKTER RANK Ik heb me voortreffelijk geamuseerd. Waarom ook niet? Waarom zou je niet overal van proberen te genieten in deze wereld, zoveel als dat mogelijk is althans, en zo lang als dat mogelijk is. De wijn was voortreffelijk trouwens –

HELMER Vooral de champagne.

DOKTER RANK Dat is jou ook opgevallen? Ja, het is bijna niet te geloven zo veel als ik gedronken heb.

NORA Torvald is zich anders ook te buiten gegaan aan champagne vanavond.

DOKTER RANK Zo?

NORA Nou en of, en daar wordt hij toch altijd zo vrolijk van.

DOKTER RANK Nou ja, waarom zou je je na een welbestede dag niet een beetje mogen laten gaan?

HELMER Welbesteed, daar is helaas in mijn geval geen sprake van.

DOKTER RANK *slaat hem op zijn schouder* Maar in het mijne wel, en hoe!

NORA U hebt een wetenschappelijk onderzoek gedaan vandaag, als ik me niet vergis, dokter Rank.

DOKTER RANK Zo is dat.

HELMER Kijk eens aan, onze kleine Nora heeft ook al verstand van wetenschappelijke onderzoeken.

NORA En ik veronderstel dat ik u geluk mag wensen met de uitkomst.

DOKTER RANK Dat mag u.

NORA De uitkomst was dus positief.

DOKTER RANK De optimale zowel voor de arts als voor de patiënt – zekerheid.

NORA *snel en onderzoekend* Zekerheid?

DOKTER RANK Volledige zekerheid. Zou ik me dan daarna geen uitgelaten avond hebben mogen permitteren?

NORA Daar hebt u volkomen gelijk in, dokter Rank.

HELMER Daar ben ik het helemaal mee eens; als je daar dan morgen maar geen spijt van hebt.

DOKTER RANK Ach, je krijgt nou eenmaal niks voor niks in dit leven.

NORA Dokter Rank – u hebt een bijzondere voorkeur voor maskerades als ik me niet vergis?

DOKTER RANK Ja, als er veel belachelijke kostuums gedragen worden tenminste –

NORA Hoe zullen wij tweeën ons dan eens verkleeden voor de volgende maskerade.

HELMER Lichtzinnig ding dat je bent – jij denkt nu alweer aan de volgende?

DOKTER RANK Wij tweeën? Dat zal ik u zeggen: ik stel voor dat u als gelukskind gaat –

HELMER Bedenk maar eens een kostuum dat dat duidelijk maakt.

DOKTER RANK Daar hoeft ze zich niet voor te verkleeden; ze kan gaan zoals ze is –

HELMER Heel treffend uitgedrukt. Maar weet je ook al wat je zelf zult aantrekken?

DOKTER RANK Weldegelijk, mijn beste kerel, dat weet ik maar al te goed.

HELMER Wat dan?

DOKTER RANK Op de volgende maskerade ben ik onzichtbaar.

HELMER Wat een geestig idee.

DOKTER RANK Er bestaat namelijk een grote zwarte hoed; nooit gehoord van die onzichtbaar makende hoed? Die zet je op, en dan is er niemand die je ziet.

HELMER *met een onderdrukte glimlach* Ah ja, die.

DOKTER RANK Maar nou zou ik bijna vergeten zijn waar ik voor kwam, Helmer, ik wou graag zo'n sigaar van je, zo'n donkere Havanna.

HELMER Met het grootste genoegen. *houdt hem het etui voor*

DOKTER RANK *neemt er een uit en knipt de punt eraf* Dank je.

NORA *strijkt een lucifer af* Mag ik u vuur geven?

DOKTER RANK Dank u wel.

Ze houdt hem de brandende lucifer voor, hij steekt zijn sigaar aan.

Tot ziens dan!

HELMER Tot ziens, tot ziens, beste kerel!

NORA Welterusten, dokter Rank.

DOKTER RANK Dank u wel.

NORA Ik zou graag willen dat u mij dat ook toewenste.

DOKTER RANK Ja? Goed, als u er beslist op staat. – Welterusten. En dank u wel voor het vuurtje.

Hij geeft ze allebei een knikje en gaat weg.

HELMER *zacht* Hij had vreselijk gedronken.

NORA *afwezig* Misschien wel.

Helmer pakt zijn sleutelbos en gaat naar de vestibule.

NORA Torvald – wat doe je?

HELMER Ik wou de brievenbus even legen, die zit propvol; er is niet eens plaats voor de kranten morgenochtend –

NORA Wou je nu nog gaan werken?

HELMER Je weet best dat ik dat niet van plan was. – Wat heeft dit te betekenen? Er heeft iemand aan het slot geknoeid.

NORA Aan het slot –?

HELMER Dat moet haast wel. Wat heeft dit te betekenen? Het is toch niet een van de meisjes –? Er ligt een afgebroken haarspeld hier. Nora, die is van jou.

NORA *snel* Zeker een van de kinderen –.

HELMER Dat moet je ze dan snel afleren. Hm, hm – ik heb hem toch nog open gekregen. *haalt de inhoud eruit en roept naar de keuken* Hélène? – Hélène? Je kunt het licht uitdoen in de vestibule nu.

Hij komt de kamer weer in en doet de deur naar de vestibule achter zich dicht.

HELMER *met de post in zijn handen* Zie je wel! Wat een massa post er in zat. *kijkt de stapel door* Wat is dit?

NORA *bij het raam* De brief! O nee nee, Torvald!

HELMER Twee visitekaartjes – van Rank.

NORA Van dokter Rank?

HELMER *bekijkt ze* Dokter medicinae Rank, arts. Ze lagen bovenop, hij moet ze in de brievenbus gedaan hebben toen hij wegging.

NORA Staat er iets op?

HELMER Er staat een zwart kruis boven zijn naam. Kijk maar. Wat een akelig bedenksel. Net alsof hij ons zijn eigen overlijdensbericht stuurt.

NORA Dat is ook zo.

HELMER Wat? Wist jij dat? Heeft hij je iets gezegd?

NORA Ja. Die kaartjes betekenen dat hij afscheid van ons heeft genomen. Dat hij zich opsluit om te sterven.

HELMER Arme kerel. Ik wist dat hij het niet lang meer zou maken. Maar zo vlug – En dan verstopt hij zich als een gewond dier.

NORA Als het toch moet gebeuren, is het beter daar met geen woord over te spreken. Of niet soms, Torvald?

HELMER *loopt heen en weer* Hij was zo met ons vergroeid. Ik heb me nooit kunnen voorstellen dat hij er op een dag niet meer zou zijn. Met zijn verlangens en zijn eenzaamheid was hij als het ware de donkere achtergrond waartegen ons zonovergoten geluk des te scherper afstak. – Enfin, het is misschien maar het beste zo. Voor hem dan. *blijft staan* En wie weet ook voor ons, Nora. Nu zijn we helemaal alleen op elkaar aangewezen. *slaat zijn armen om haar heen* Ach, als je eens wist hoeveel ik van je hield, ik kan je niet stevig genoeg in mijn armen houden. Weet je, Nora – ik wou soms dat je ergens door bedreigd werd, zodat ik mijn leven voor jou op het spel zou kunnen zetten, alles, alles, voor jou.

NORA *maakt zich los en zegt vastbesloten* Lees dan nu je brieven maar, Torvald.

HELMER Nee, nee, niet vannacht. Vannacht wil ik bij jou zijn, liefste.

NORA Terwijl je beste vriend stervende is –?

HELMER Je hebt gelijk. Daar zijn we allebei erg van onder de indruk. Er heeft zich iets lelijks tussen ons gedrongen, onze gedachten zijn vervuld van dood en bederf. Daar moeten we ons eerst van ontdoen. Tot het zover is –. We gaan allebei naar onze eigen kamer.

NORA *valt hem om de hals* Torvald – welterusten! Welterusten!

HELMER *kust haar op het voorhoofd* Welterusten mijn kleine zangvogeltje. Slaap zacht, Nora. Dan kijk ik die brieven nog even door.

Hij gaat met de stapel post naar zijn kamer en doet de deur achter zich dicht.

NORA *met verwilderde blik, tast in het rond, pakt Helmers domino, slaat die om en fluistert snel, hees en onafgebroken* Hem nooit meer zien. Nooit meer. Nooit meer. Nooit meer. *trekt de shawl over haar hoofd* De kinderen ook nooit meer zien. Die ook niet. Nooit meer, nooit meer –. O, het ijskoude, zwarte water. O, het bodemloze – het –. O, was het maar achter de rug. – Nu heeft hij hem in zijn handen, nu leest hij hem. O, nee, nee, nog niet. Torvald, het ga je goed, en de kinderen. *Ze wil weggaan via de vestibule, op hetzelfde moment rukt Helmer de deur van zijn kamer open en staat daar met een brief in zijn hand.*

HELMER Nora!

NORA *schreeuwt luid* Ah –!

HELMER Wat heeft dit te betekenen? Weet jij wat er in deze brief staat?

NORA Ja, dat weet ik. Laat me gaan! Laat me eruit!

HELMER *houdt haar tegen* Waar wou je naartoe?

NORA *probeert zich los te rukken* Je moet niet proberen me ervan af te houden, Torvald!

HELMER *doet een stap achteruit* Is het waar! Is het waar wat hij schrijft? Vreselijk! Nee, nee, dat is onmogelijk, dat kan niet waar zijn.

NORA Dat is het wel. Ik heb altijd meer van jou gehouden dan van wat dan ook op deze wereld.

HELMER Houd alsjeblieft onmiddellijk op met die laffe uitvluchten.

NORA *doet een stap in zijn richting* Torvald –!

HELMER Onnozel ding dat je bent – wat heb jij gedaan!

NORA Laat me gaan. Ik wil niet dat jij de schuld hiervoor op je neemt. Jij hebt er niks mee te maken.

HELMER Houd op met toneelspelen! *doet de deur naar de vestibule dicht* Jij blijft hier en je vertelt me precies wat er gebeurd is. Begrijp je wat je gedaan hebt? Geef antwoord! Heb je daar enig idee van?

NORA *kijkt hem strak aan en zegt met beheerste stem* Ja, ik begin nu te begrijpen wat ik gedaan heb.

HELMER *loopt heen en weer door de kamer*

Wat een vreselijke manier van wakker worden. Acht jaar lang – zo trots als ik op haar was, zoals ik van haar hield – een huichelaarster, een leugenaarster, – erger, erger – een misdadigster! – Het is zo bodemloos afzichtelijk allemaal! Oh! Oh! *Nora zwijgt en blijft hem strak aankijken.*

HELMER Ik had kunnen weten dat er zoiets zou gebeuren. Ik had het moeten voorzien. De lichtzinnige manier waarop je vader overal mee omsprong. – Houd je mond jij! Het is je vaders lichtzinnigheid die jij van hem geërfd hebt. Geen geloof, geen moraal, geen plichtsgevoel. – O, wat word ik hard gestraft voor de manier waarop ik zijn vergrijpen door de vingers heb gezien destijds. Dat deed ik voor jou, en dit is dus de beloning.

NORA Ja.

HELMER Jij hebt mijn geluk verwoest. Jij hebt mijn hele toekomst kapot gemaakt. O, dat is toch vreselijk om te bedenken. Ik ben met huid en haar overgeleverd aan een man zonder geweten. Hij kan met me doen wat hij wil, kan van me verlangen wat hij maar wil, me opdragen wat hem maar invalt – en ik kan niks doen, niks zeggen. Hij maakt me kapot, hij vernietigt me, en dat alles omwille van een vrouw die niet wil weten wat ze doet.

NORA Als ik er niet meer ben, ben je weer vrij.

HELMER Loze kreten. Dat soort uitspraken deed je vader ook om de haverklap. Wat zou ik daarmee opschieten trouwens als jij er niet meer was, zoals je zegt? Daar zou ik niets, maar dan ook helemaal niets mee opschieten. Hij kan de hele zaak dan toch nog steeds aan de grote klok hangen; en doet hij dat, dan verdenken ze mij er wie weet nog van dat ik al die tijd geweten heb wat jij op je geweten had. Misschien denken ze wel dat ik het allemaal zelf zo geënceneerd heb, – dat ik het jou gesouffleerd heb allemaal. En dat alles heb ik aan jou te danken, terwijl ik je ons hele huwelijk lang op handen gedragen heb. Begrijp je nu wat je mij hebt aangedaan?

NORA *met koude rust* Ja.

HELMER Het is zo ongelooflijk dat ik het nog steeds niet kan vatten. We moeten proberen te bedenken hoe we dit oplossen. Doe je shawl af. Af, zei ik! Ik moet hem op de een of andere manier schadeloos proberen te stellen. De hele zaak moet tot elke prijs in de doofpot. – En wat jou en mij betreft, moet alles er naar buiten toe blijven uitzien alsof er niets gebeurd was. Maar alleen naar buiten toe natuurlijk. Jij blijft dus gewoon hier in huis, dat spreekt vanzelf. Maar ik kan onmogelijk de verantwoordelijkheid voor de opvoeding van de kinderen nog langer aan jou overlaten; die durf ik jou niet meer toe te vertrouwen –. O, o, dat te moeten zeggen tegen iemand van wie je zoveel hebt gehouden, en waar ik nog steeds –! Nee, dat moet afgelopen zijn. Vanaf nu heeft het woordje geluk iedere betekenis verloren. We kunnen alleen proberen de schamele kiekjes te redden, de botjes, het vege lijf.
De bel gaat.

HELMER *krimpt in elkaar* Wat is dat? Zo laat. Nee, dat niet –! Zou hij –? Verstop je Nora! Zeg dat je ziek bent.

Nora blijft roerloos staan. Helmer doet de deur naar de vestibule open.

DIENSTMEISJE *half ontkleed in de deuropening* Een brief voor mevrouw.

HELMER Geef mij die. *pakt de brief en sluit de deur* Ja hoor, van hem. Nee, jij krijgt hem niet, ik wil hem zelf lezen.

NORA Lees maar.

HELMER *bij de lamp* Ik durf hem nauwelijks open te maken. Misschien is het nu gedaan met ons. Nee, ik moet en zal weten wat erin staat. *maakt snel de brief open, leest een paar regels, bekijkt een papier dat in de brief zat, een schreeuw van vreugde* Nora!

Nora kijkt hem vragend aan.

HELMER Nora! – Nee, ik moet hem nog een keer lezen. – Ja, wel, het is zo. Ik ben gered, Nora, ik ben gered!

NORA En ik?

HELMER Jij ook, natuurlijk. Wij zijn allebei gered, jij en ik, allebei. Kijk maar. Hij heeft je je schuldbewijs teruggestuurd.

Hij schrijft dat het hem spijt – dat een gelukkige wending in zijn leven – ach, wat doet dat er toe wat hij allemaal te vertellen heeft. Wij zijn gered, Nora! Er is niemand meer die je nog iets kan aandoen. O Nora, Nora – nee, eerst dat vreselijke ding de wereld uit. *werpt een blik op het schuldbewijs* Hoe ziet hij er eigenlijk uit. – Nee, ik wil het niet zien ook ik wil dat het net een droom blijft wat er allemaal gebeurd is. *verscheurt het schuldbewijs en de beide brieven en gooit de snippers in de kachel en blijft kijken tot ze verbrand zijn* Zo, dat is uit de wereld. – Hij schreef dat je al sinds kerstavond –. Dat moeten drie vreselijke dagen voor je geweest zijn, Nora.

NORA Ik heb een gruwelijke gevecht geleverd de afgelopen drie dagen, ja.

HELMER Je moet wanhopig geweest zijn, en toen geen andere uitweg meer gezien hebben dan –. Nee, we blijven niet stilstaan bij al dat vreselijks. Laten we blij zijn dat het voorbij is. Het is voorbij. Het is voorbij! Hoor je wat ik zeg, Nora. Het is net alsof het niet tot je doordringt. Het is voorbij. Wat moet dat voorstellen – dat ongelukkige gezichtje? Ach, arme, kleine Nora, ik begrijp het best. Je kunt natuurlijk nog steeds niet geloven dat ik je vergeven heb. Maar dat is wel zo, Nora. Ik zweer het je: ik heb je alles vergeven. Ik weet toch dat je dat allemaal alleen uit liefde voor mij gedaan hebt.

NORA Dat is zo.

HELMER Je hebt van mij gehouden zoals een vrouw van haar man hoort te houden. Je was alleen niet in staat je een helder oordeel te vormen over de middelen die je gebruikte. Maar denk je dat ik minder van je houd omdat je niet in staat bent zelfstandig te handelen? Nee, nee. Kom maar bij mij. Ik zal je zeggen wat je doen moet, ik zal je precies vertellen wat je doen moet. Ik zou geen echte man zijn als juist die vrouwelijke hulpeloosheid je niet dubbel aantrekkelijk zou maken in mijn ogen. Je moet niet blijven stilstaan bij de koude woorden die ik gebruikte toen ik nog niet helemaal van de schrik bekomen was, toen ik even het gevoel had dat de grond me onder mijn voeten werd weggeslagen. Ik neem je niets kwalijk, Nora. Ik zweer je dat ik je niets kwalijk neem.

NORA Dank je.

Ze gaat langzaam weg door de deur rechts.

HELMER Nee, blijf. *kijkt naar binnen* Wat moet je daar in die alkoof?

NORA *binnen* Mijn kostuum uittrekken.

HELMER *bij de open deur* Ja, doe dat en probeer een beetje te bedaren tot je weer helemaal de oude bent. Wat moet jij geschrokken zijn lief klein zangvogeltje van me. Probeer wat uit te rusten mijn vleugels zijn breed genoeg om onder weg te kruipen. *loopt rond in de buurt van de deur* Wat is het hier toch rustig en veilig, Nora. Dit is jouw nestje, hier ben je veilig, mijn arme opgejaagde duifje, dat ik ongeschonden uit de klauwen van de havik heb weten te redden, ik weet wel hoe ik je bang kloppend hartje weer tot bedaren kan brengen. Alles komt goed, alles komt weer goed, Nora, geloof me. Morgen ziet alles er heel anders uit. Nog even en alles is weer als vroeger, dan hoef ik je niet meer steeds opnieuw te verzekeren dat ik je echt niets kwalijk neem, je zult heel duidelijk voelen dat dat zo is. Hoe kun je denken dat het bij me op zou kunnen komen om je weg te jagen, of je iets te verwijten? Ach, jij weet niet hoe een man zich soms voelen kan, Nora. Het is voor een man zo'n onbeschrijflijk zoet en tevreden gevoel als hij beseft dat hij zijn vrouw niets kwalijk neemt, – dat hij haar van ganser harte en oprecht vergeeft. Ze is daardoor als het ware op twee verschillende manieren de zijne, hij heeft haar opnieuw ter wereld gebracht zou je kunnen zeggen. Ze is tegelijkertijd zijn vrouw en zijn kind. Dat ben jij voor mij van nu af aan, jij klein, onzeker, hulpeloos ding. Je hoeft echt nergens bang voor te zijn, Nora; als je maar eerlijk tegen me bent voortaan, dan zal ik wil en geweten tegelijk voor je zijn. – Wat is er? Ik dacht dat je naar bed wilde. Heb je je verkleed?

NORA *in haar gewone jurk* Ja, ik heb me verkleed, Torvald.

HELMER Maar waarom, nu nog, zo laat –?

NORA Ik was niet van plan om te gaan slapen.

HELMER Maar, lieve Nora –

NORA *kijkt op haar horloge* Zo laat is het nog niet. Ga zitten, Torvald, er is zoveel waar wij over moeten praten samen.

Ze gaat aan de ene kant van de tafel zitten.

HELMER Nora – wat heeft dit te betekenen?

Die rare uitdrukking op je gezicht –

NORA Ga zitten. Dit gaat wel even duren. Er is zoveel waar ik met je over moet praten.

HELMER *gaat tegenover haar aan tafel zitten* Je maakt me bang, Nora. En ik begrijp je niet.

NORA Nee, dat is het juist. Jij begrijpt mij niet. En ik heb jou nooit begrepen – tot vanavond aan toe. Nee, val me niet in de rede. Je moet luisteren naar wat ik te zeggen heb. – Deze laatste keer, Torvald.

HELMER Hoe bedoel je?

NORA *na een korte pauze* Is er niets dat je opvalt als wij hier zo zitten?

HELMER Wat dan?

NORA We zijn acht jaar getrouwd nu. Valt het jou niet op dat dit de eerste keer is dat wij tweeën, jij en ik, man en vrouw, een echt gesprek met elkaar voeren?

HELMER Een echt gesprek, hoe bedoel je?

NORA In al die acht jaar – nee, meer – vanaf het moment dat wij elkaar leerden kennen, hebben wij nooit een ernstig woord met elkaar gewisseld over iets ernstigs.

HELMER Had ik je dan eeuwig en altijd deelgenoot moeten maken van al mijn problemen die je me toch niet kon helpen dragen?

NORA Ik heb het niet over problemen. Ik zeg alleen dat we nooit echt met elkaar hebben gepraat om waar dan ook een oplossing voor te vinden.

HELMER Maar, liefste Nora, dat zou toch niks voor jou geweest zijn?

NORA Dat is het nou juist. Jij hebt mij nooit begrepen –. Iedereen heeft me altijd onrechtvaardig behandeld, Torvald. Eerst papa, en toen jij.

HELMER Wat zeg je! Wij zouden je onrechtvaardig behandeld hebben, – de twee mensen die meer van je hielden dan wie ook op deze wereld?

NORA *schudt haar hoofd* Jullie hebben nooit van mij gehouden. Jullie vonden het leuk verliefd op me te zijn, dat is alles.

HELMER Nora, wat zeg je toch allemaal?

NORA Zo is het en niet anders, Torvald. Toen ik nog thuis was, bij papa, vertelde hij me wat hij vond, en dat vond ik ook; en als ik iets anders vond, zei ik dat nooit hardop. Dat had hij erg vervelend gevonden namelijk. Hij noemde mij zijn popje, en hij speelde met me zoals ik met mijn poppen speelde. En toen kwam ik bij jou in huis –

HELMER Wat is dat voor manier om over ons huwelijk te praten?

NORA *onverstoorbaar* Ik bedoel, toen ging ik van pap's handen over in de jouwe. Jij regelde alles, precies zoals jij het wilde hebben, en ik wist niet beter of ik wilde dat ook, of ik liet het er gewoon bij, ik weet het eigenlijk niet goed. Ik denk allebei: nu eens het ene, dan weer het andere. Als ik er nu op terugkijk, vind ik dat ik maar een armoedig leven heb geleid – van de hand in de tand. Mijn leven bestond uit kunstjes die ik voor je deed, Torvald. Maar zo wilde je het nu eenmaal. Jij en papa hebben mij vreselijk onrechtvaardig behandeld. Het is jullie schuld dat er niets van mij is terechtgekomen.

HELMER Wat ben jij onredelijk, Nora, en ondankbaar! Ben je hier dan niet gelukkig geweest?

NORA Nee, nooit een enkele dag. Dat dacht ik, maar dat was niet zo.

HELMER Niet, – niet gelukkig!

NORA Nee. Vrolijk, dat wel. En jij bent altijd lief voor me geweest. Maar ons huis is nooit iets anders geweest dan een speelkamer. Ik was je poppenvrouwtje, zoals ik thuis papa's poppenkindje geweest was. En de kinderen, dat waren op hun beurt weer mijn poppen. Ik vond het leuk als je met me speelde, zoals ik het leuk vond om met de kinderen te spelen. Dat was ons huwelijk, Torvald.

HELMER Het is niet helemaal onwaar wat je zegt – hoe overdreven en overspannen het ook klinkt. Maar dat wordt anders van nu af aan. Het is afgelopen met die spelletjes nu, het is de hoogste tijd wat pedagogischer te werk te gaan.

NORA Met wie? Met mij of met de kinderen?

HELMER Met jou en met de kinderen, mijn lieve Nora.

NORA Ach, Torvald, jij bent er helemaal niet geschikt voor een goede echtgenote van me te maken.

HELMER En dat zeg jij?

NORA En ik – ik ben er toch volstrekt niet op voorbereid om kinderen groot te brengen?

HELMER Nora!

NORA Zei je niet zelf daarnet – die taak zou je mij niet durven toevertrouwen?

HELMER In een opwelling! Dat hoeft je toch niet serieus te nemen?

NORA Dat doe ik wel, het is waar wat je zei.

Ik ben daar niet toe in staat. Er is iets anders wat ik eerst moet leren. Ik moet proberen volwassen te worden. En jij bent niet de juiste man om me daarbij te helpen, dat zal ik alleen moeten zien op te lossen. En daarom ga ik weg, nu.

HELMER *springt overeind* Wat zei je?

NORA Ik moet helemaal alleen zijn om er achter te komen wie ik ben en wat er zich allemaal afspeelt om me heen. Daarom kan ik niet langer bij je blijven.

HELMER Nora, Nora!

NORA Ik ga nu meteen. Kristine kan me vast en zeker onderdak verschaffen voor vannacht –

HELMER Je bent krankzinnig! Daar komt niets van in! Ik verbied het je!

NORA Jij kunt mij niets meer verbieden van nu af aan. Ik neem alleen mee wat van mij is. Ik wil niets van jou hebben, nu niet en in de toekomst niet.

HELMER Wat is dit voor waanzin!

NORA Morgen ga ik naar huis, – ik bedoel naar mijn geboortestad. Daar is het minder moeilijk denk ik voor me om ergens werk te vinden.

HELMER Ach, een bevlieging van het moment en bovendien heb je geen enkele ervaring.

NORA Dat is het juist wat ik wil opdoen, ervaring, Torvald.

HELMER En daarvoor je huis, je man en kinderen in de steek laten! En je staat er ook niet bij stil wat de mensen daarvan zullen zeggen.

NORA Daar kan ik geen rekening mee houden. Ik weet alleen dat ik het doen moet.

HELMER O, het is om stapeldol van te worden. Dat je op zo'n manier probeert je onder je heiligste plichten uit te werken.

NORA En wat zijn die heiligste plichten dan volgens jou?

HELMER Dat moet ik je nog uitleggen ook? Die tegenover je man en je kinderen?

NORA Ik heb andere plichten die me minstens even heilig zijn.

HELMER Die heb je niet. Wat zouden dat dan zijn.

NORA De plichten die ik tegenover mezelf heb.

HELMER Maar je bent nu vrouw en moeder.

NORA Daar geloof ik niet langer in. Ik denk dat ik in de eerste plaats een mens ben, net als jij – of dat ik moet proberen dat te worden althans. Ik weet best dat de mensen jou gelijk zullen geven, Torvald, dat dat in die dikke boeken van je staat. Maar ik kan niet langer genoeg nemen met wat de meeste mensen vinden, en wat er in die boeken staat. Ik moet zelf over die dingen nadenken en proberen er achter te komen of ze waar zijn.

HELMER Je hebt dus geen flauw idee van de positie die je hier in dit huis inneemt? Heb je waar het dat soort problemen betreft niet iets wat je feilloos de juiste weg kan wijzen? Heb jij dan geen geloof?

NORA Ach Torvald, ik heb toch geen flauw idee wat dat precies is, het geloof.

HELMER Wat zeg jij allemaal!

NORA Ik weet niks meer dan wat dominee Hansen me vertelde toen ik op catechisatie ging. Hij zei dat geloof dit was en dat was. Als ik hier eenmaal weg ben en helemaal alleen ben, dan moet ik daar ook over nadenken. Ik moet uitzoeken of het juist is wat dominee Hansen zei, dat wil zeggen, of het juist is voor mij.

HELMER Dat is toch niet te geloven van een vrouw van jouw leeftijd! Maar als het geloof je dan niet duidelijk kan maken wat je doen moet, laat me dan je geweten proberen wakker te schudden. Want een klein beetje moreel besef heb je toch nog wel hoop ik? Of, geef antwoord – heb je ook dat niet meer misschien?

NORA Torvald, zo gemakkelijk is het niet om daar antwoord op te geven. Ik weet het gewoon niet. Ik ben helemaal in de war. Ik weet alleen dat ik een heel andere opvatting heb op dat punt dan jij. Ik heb nu pas ontdekt dat de wet heel anders was dan ik gedacht had, maar dat die wet ook juist zou zijn, dat wil er nog steeds niet bij me in. Een vrouw zou dus niet het recht hebben haar stervende oude vader te ontzien, of het leven van haar man te redden! Dat kan ik maar niet geloven!

HELMER Je praat als een kind. Je begrijpt niets van de samenleving waar je deel van uitmaakt.

NORA Nee, dat is zo. Maar die wil ik nu leren kennen. Ik moet er achter proberen te komen wie er gelijk heeft, de samenleving of ik.

HELMER Je bent ziek, Nora, je hebt koorts. Ik krijg bijna de indruk dat je niet helemaal meer bij je volle verstand bent.

NORA Ik heb me nog nooit zo helder en zo zeker gevoeld als vannacht.

HELMER En helder en zeker als je bent laat je je man en je kinderen in de steek?

NORA Ja, dat doe ik.

HELMER Dan is er maar één verklaring mogelijk.

NORA En die is?

HELMER Je houdt niet meer van me.

NORA Nee, dat is zo.

HELMER Nora! – En dat zeg je zomaar!

NORA Leuk vind ik dat niet, Torvald, want je bent altijd lief voor me geweest. Maar ik kan er niks aan doen. Ik houd niet meer van je.

HELMER *moeizaam zich beheersend* En daar ben je volkomen van overtuigd?

NORA Volkomen. En daarom wil ik hier ook niet langer blijven.

HELMER Zou je me dan misschien ook kunnen uitleggen waarmee ik je liefde verspeeld heb?

NORA Dat wil ik best doen. Dat was vanavond toen het wonder uitbleef, want toen begreep ik dat jij niet de man was waar ik je voor gehouden had.

HELMER Dat moet je me uitleggen, dat begrijp ik niet.

NORA Acht jaar lang heb ik geduldig gewacht. Want lieve God, ik begreep best dat een wonder niet zomaar plotseling op een dag uit de lucht komt vallen. Toen gebeurden al deze vreselijke dingen en toen was ik er absoluut zeker van: nu gebeurt het wonder. Toen Krogstads brief daar lag, – het is geen moment bij me opgekomen dat je aan de eisen van die kerel tegemoet zou willen komen. Ik was er absoluut zeker van dat je tegen hem zou zeggen: maak de hele zaak rustig openbaar.

En dat jij, wanneer dat zou gebeuren –

HELMER Ja, wat? Als ik mijn eigen vrouw op die manier te schande had laten maken –!

NORA Was ik er absoluut zeker van dat als dat zou gebeuren dat jij dan alles op je zou nemen en iedereen die het maar horen wilde zou zeggen: ik ben de schuldige.

HELMER Nora –!

NORA Je bedoelt dat ik nooit een dergelijk offer van jou aanvaard zou hebben? Nee, dat spreekt vanzelf. Maar wat zou mijn woord hebben uitgehaald tegen het jouwe? – Dat was het wonder waar ik op hoopte. En om dat te verhinderen zou ik dan een einde aan mijn leven gemaakt hebben.

HELMER Ik zou met alle vreugde dag en nacht voor je gewerkt hebben, Nora – alles zou ik op me genomen hebben, alle verdriet, alle ontberingen. Maar er is niemand die zijn eer opoffert voor degene waar hij van houdt.

NORA Dat hebben honderdduizenden vrouwen gedaan.

HELMER Ach, jij denkt en praat als een kind zonder verstand.

NORA Kan zijn. Maar jij denkt en praat niet als de man waar ik mijn leven mee zou willen delen. Toen je eerste angst geweken was – niet voor wat mij dreigde te overkomen, maar voor wat jou zou kunnen gebeuren, en toen het gevaar voorbij was – toen was het voor jou alsof er helemaal niets gebeurd was. Ik was net als vroeger je kleine leeuwerik, je pop, die je vanaf nu twee keer zo voorzichtig op handen zou dragen, omdat ze zo broos en zo breekbaar was. *staat op* Op dat moment, Torvald, begreep ik dat ik acht jaar lang had samengeleefd met een wildvreemde man, en dat ik drie kinderen had –. Ik kan er niet bij met mijn verstand! Ik zou mezelf wel kunnen verscheuren en vertrappen.

HELMER *moeizaam* Ik begrijp het, ik begrijp het. Er gaapt plotseling een afgrond tussen ons. – Maar, Nora, zou die niet overbrugd kunnen worden?

NORA Misschien – als ze je pop afpakten.

HELMER Scheiden – ik zou van je moeten scheiden! Nee, nee, Nora, dat kan ik me niet voorstellen.

NORA *gaat de kamer rechts in* En toch gaat dat gebeuren.
Ze komt terug met haar jas en een kleine reistas, die ze op de stoel bij de tafel zet.

HELMER Nora, Nora, niet nu! Wacht tot morgen!

NORA *doet haar jas aan* Ik kan niet blijven slapen in het huis van een wildvreemde man.

HELMER Maar kunnen we hier dan niet samenleven als broer en zuster –?

NORA *bindt haar hoed vast* Je weet heel goed dat dat nooit lang zou duren –. *doet haar shawl om* Het ga je goed, Torvald. Ik wil de kinderen niet meer zien. Ik weet dat ze in betere handen zijn dan wanneer ze in de mijne gebleven waren. Zoals ik nu ben, kan ik niets voor ze betekenen.

HELMER Maar later, Nora – later?

NORA Hoe kan ik dat weten? Ik weet helemaal niet wat er van me worden zal.

HELMER Maar je blijft mijn vrouw, zoals je nu bent en zoals je zult worden.

NORA Luister, Torvald; als een vrouw het huis van haar man verlaat, zoals ik nu doe, heb ik gehoord dat die man dan voor de wet is ontslagen van al zijn verplichtingen tegenover haar. Ik ontsla je in ieder geval van iedere verplichting. Je hoeft je niet gebonden te voelen aan wat dan ook, net zo min als ik dat wil zijn. We moeten allebei volledig vrij zijn. Kijk, hier heb je je ring terug. Geef mij de mijne.

HELMER Zelfs dat?

NORA Zelfs dat.

HELMER Hier is hij.

NORA Zo. Ja, dan is het voorbij nu. Hier leg ik de sleutels neer. De meisjes weten precies wat ze moeten doen hier in huis, – beter dan ik. En morgen, als ik weg ben, komt Kristine hier naar toe om de dingen bij elkaar te zoeken die van mij zijn. Die zou ik graag nagestuurd krijgen.

HELMER Afgelopen! Afgelopen! Zul je zelfs nooit meer aan me denken, Nora?

NORA Ik zal vast en zeker vaak terugdenken aan jou en de kinderen, dit huis hier.

HELMER Mag ik je schrijven, Nora?

NORA Nee, nooit. Onder geen voorwaarde.

HELMER Maar ik mag je toch af en toe wel iets sturen –

NORA Nee, niets.

HELMER – je helpen als je dat nodig zou hebben.

NORA Nee, zeg ik. Ik neem niks aan van vreemden.

HELMER Nora, zal ik nooit iets anders dan een vreemde voor je zijn?

NORA *pakt haar tas* Tenzij er een groot wonder zou gebeuren, Torvald.

HELMER Zeg me wat dat grote wonder zou zijn!

NORA Dat zowel jij als ik zo zouden veranderen dat – Ach, Torvald, ik geloof niet meer in wonderen.

HELMER Maar ik wel. Ik wil het. Zeg op! Zo zouden veranderen dat –?

NORA Dat ons samenleven een huwelijk zou kunnen worden. Het ga je goed.
Ze gaat weg door de vestibule.

HELMER *valt neer op een stoel bij de deur en slaat zijn handen voor zijn gezicht* Nora! Nora! *kijk om zich heen en staat op* Leeg. Ze is weg. *plotseling hoopt hij* Een groot wonder –! van beneden het geluid van een deur die in het slot valt.

Een poppenhuis ging in de vertaling van Karst Woudstra voor het eerst in première bij Toneelgroep Globe op 18 oktober 1986 in de stadsschouwburg van Eindhoven

Spel

TORVALD HELMER Paul Gieske
NORA Yvonne van den Hurk
RANK Evert de Jager
KRISTINE LINDE Annelies van der Bie
KROGSTAD Guus Dam
ANNE-MARIE Bets van der Wal
DIENSTMEISJE Carolien van Dalsum

Regie

Teuntje Klinkenberg

www.theaterencyclopedie.nl/wiki/Zuidelijk_Toneel_Globe

Met dank aan Maren E. Bjørseth voor het beschikbaarstellen van haar digitale versie van de tekst

Henrik Ibsen (1828-1906) was een Noors toneelschrijver en dichter. Hij schreef in zijn leven vijftientig toneelstukken en twee dichtbundels. *Peer Gynt* (1867) stamt uit zijn begin-periode en is nog in versvorm geschreven. Van zijn moderne latere stukken zijn, *Een poppenhuis* (1879) en *Spoken* (1889) zeer bekend. Zijn laatste werken zijn zeer symbolisch, zoals bijvoorbeeld *Hedda Gabler* (1890), en retrospectief, zoals bijvoorbeeld *Bouwmeester Solness* (1892)

Toneelwerk

Catilina (Catilina) – 1849
Het heldengraf (Kjæmpehøjen) – 1850
Norma of de liefde van een politicus (Norma eller en Politikers Kjærlighed) – 1851
Sint Jansnacht (Sancthansnatten) – 1852
Vrouw Inber op Østraat (Fru Inger til Østeraad) – 1854
Het feest op Solhaug (Gildet paa Solhoug) – 1855
Olaf Liljekrans (Olaf Liljekrans) – 1856
De Vikingen in Helgoland (Hærmændene paa Helgeland) – 1858
Komedie der liefde (Kjærlighedens Komedie) – 1862
Mededingers naar de kroon (Kongs-Emnerne) – 1864
Brand (Brand) – 1865
Peer Gynt (Peer Gynt) – 1867
Keizer en Gallileeër (Kejser og Galilæer) – 1873

Steunpilaren van de maatschappij (Samfundets Støtter) – 1877
Een poppenhuis (Et Dukkehjem) – 1879
Spoken (Gengangere) – 1881
Een vijand van het volk (En Folkefiende) – 1882
De wilde eend (Vildanden) – 1884
Rosmersholm (Rosmersholm) – 1886
De vrouw van de zee (Fruen fra Havet) – 1888
Hedda Gabler (Hedda Gabler) – 1890
Bouwmeester Solness (Bygmester Solness) – 1892
Kleine Eyolf (Lille Eyolf) – 1894
John Gabriel Borkman (John Gabriel Borkman) – 1896
Wanneer wij doden ontwaken (Naar vi døde vågner) – 1899

Karst Woudstra (Leiden, 1947) is regisseur, toneelschrijver en vertaler. Hij was van 1980 tot 1985 artistiek leider van het Publiektheater. Als regisseur werkte Woudstra in Nederland (RO Theater, Het Nationale Toneel, NNT), Vlaanderen (KVS, De Korre), Zweden (Dramaten) en Duitsland. In Duitsland wordt zijn werk regelmatig gespeeld, en zijn stuk *De Worgengel* beleefde de wereldpremière bij de Schaubühne in de regie van Thomas Ostermeier. Hij vertaalde toneelstukken uit het Noors en Zweeds van o.a. August Strindberg, Henrik Ibsen en Lars Norén. Norén introduceerde hij hiermee in Nederland

Toneelwerk o.a.

Kortsluiting – 2003

De kerstdagen – 2002

Eau de Vie – 1999

Het Beloofde Land – 1999

La Dama de Baza – 1998

Zwarte vijvers – 1998

Het asbad – 1997

Anterotikon – 1997

Stilleven – 1996

De Worgengel – 1996

Een Friese adelborst – 1995

De dood van Heracles – 1995

Spiegelsplinters – 1995

Na de middag – 1994

Aan zee – 1994

Rebecca Schwaiger – 1993

De stille grijzen van een winterse dag in Oostende – 1993

Duijje Klok – 1993

Total Loss – 1992

Een zwarte Pool – 1992

Een donker uitzicht – 1991

Chevreau – 1990

De linkerhand van Meyerhold – 1990

Een hond begraven – 1989

Hubert Lambert – 1986

Blauwe Appel – libretto – 1984

Kuokkala – 1983

Hofscènes – 1981